

כאשת איש ואפילו מכוערת וכו'. ומצינו בקידושין דף פב. שנינו מי שמלאכתו ועסקיו עם הנשים. והרי לא מן הנמנע שכאשר הצלם צריך לכוין את העדשה לראות את תדוות הצילום, שיתבונן היטב הפני האשה ועלול לבא לידי הרהור. או דילמא שרי משום דבעידיה טריד. והאם יש לחלק אם הצילום הוא עיקר מלאכתו או מצלם רק לפעמים:

וראיתי להקדים לברר תחלה הגדרים והפרטים באיסור הסתכלות בעריות אשר רבה בהם המבוכה, ומהם נבוא אל המכוון בצורת אדון המערכת. והאמת אגיד כי לא הייתי חפץ להשיב בזה לולא הפצרת יקרת כב', כי אפילו אם זה מותר, מ"מ כמה רבה רעת ההסתכלות בעריות ואביזריהן, וכמו שהאריכו תו"ל ורבותינו ראשונים ואחרונים ובספרי המוסר להחריד לב האדם לעמוד על המשמר ולהיות עצום עיניו מרעות ברע ולהחמיר ביותר, כדי שלא יאבד עצמו בזה וכבא רת"ל, שאין חוצץ בפני התאווה כעצימת העין כהרף עין. אבל ראיתי מאידך עכ"פ מוטלת עלינו חובת מיצוי הדין על פי שורת ההלכה, לשאת ולתת בזה בדרכה של תורה ולא מרגשות לבב בלא עיון הראוי. לכן אמרתי ויהי מה, אם יעלה בדיעו לחומרא מוטב, אבל גם אם יעלה לקולא יעלה, כי תורה אמת כתיב בה. ובנפלאות מתורתך פרשת שלח' על פסוק ולא תתור וגו' ביארתי בס"ד שלרוב ככל בני אדם אי אפשר להחמיר ולהגזים במדרים אלו עד קצה האחרון, ואדרבה ע"ז לא יוכל לסבול ויתגבר עליו יצרו יותר רת"ל. אמנם חס ושלום להורות היתר בענינים שרואים שמיציאם לידי מכשול הרהורים רעים בר מינן. וזה החיל בעור צורי וגואלי וברשות מרן ורבנן:

א גרסינן בפרקא קמא דעבודה זרה דף כ. מתיכי מעשה ברכן (שמעון בן) גמליאל שהיה [עומד] ע"ג מעלה בהר הבית וראה גויה אחת נאה ביותר, אמר מה רבו מעשיך ה'. ואף ר' עקיבא ראה אשת טוקטורופוס הרשע וכו' בכה דהאי שופרא בלי עפרא וכו'. והקשו, ולאסתכלי מי שרי, מתיכי וגשמות מכל דבר רע, שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפי' פנייה, באשת איש ואפילו מכוערת, ולא כבנדי צבע של אשה, ולא בחמור ולא בחמורה וכו' בזמן שנוקקין זה לזה וכו'. והירצו, קרן זוית הואי ע"ש. כיצא בזה איתא בירושלמי ע"ז החס ה"ט, ובפ"ט דברכות ה"א, מעשה ברבן גמליאל [שהיה מיטייל בהר הבית] שראה גויה אשה נאה וכירך עליה וכו'. וכי דרכו של רבן גמליאל להסתכל בנשים. אלא דרך עקטומיתא היתה וכו' ע"ש. [ומה שאמרו בבבלי שמעשה זה איננו כשהיה עומד ע"ג מעלה בהר הבית, ע"ן בספר בן יהודע, ומצינו כן גם בשבת דף קטו. ובחגיגה דף טו. וע"ע למה הוצרכו בכל מקומות אלו לומר היכן היה בשעת מעשה]:

וזה לשון הרמב"ם פכ"א מאיסורי ביאה ה"ב, אפילו להריות בשמים שעל אחת מן העריות או להביט ביניה, אסור. ומכין המתכוון לדבר זה מכת מדרות. והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ותכוון ליהנות, כמו שנסתכל במקום התורף ע"כ, וכן העתיקו הטורש"ע אהע"ז סימן כ"א סעיף א' יעו"ש. מדכתבו שעשו מכת מדרות, מתבאר שהאיסור בזה מדרבנן. אמנם יש אופן של איסור דאורייתא, והוא ברגיל בעורן זה טובא שעוסק הרבה במחשבת תאוה זו, שעובר משום ולא תתורו וגו' ואחרי עניינם, וכמו שאנחנו מבארים והולכים בס"ד:

הנה איסור ההסתכלות הוא מכשול מצוי ועון חמור. ומי שאינו מקבל על עצמו ליסור ממנו, נקרא (מומר) [משומד] לדבר אחד כמבואר בשערי תשובה לרבי' יונה שער א' סימן ר' ח', וע"ע שם שער ג' סימן קמ"ג. וז"ל החיד"א בספר יוסף בסדר סימן א', כתב רבי' יונה דמסתכל בנשים הוא משומד לדבר אחד. וזהו מן הדין ע"כ. וע"ע בספרו ככר לארן סימן א' בהגהותיו על מסכת כלה. אבל אולי רבי' יונה אויל לשיטתה שהסתכלות דאורייתא דלקמן, דלא כהרמב"ם, והשלחן ערוך הרי פסק כהרמב"ם. וגבהות הלב שהזכיר רבי' יונה שם בכללם, גם הוא דאורייתא לשיטתו בשער ג' סימן ל"ד. ובענין הנותנים חתיכים, שם ססימן קס"ב ואילך. ואגב יש להעיר ששם הספר יוס"ף בסדר, הוא דרך צחות מלשון הפסוק יושי"ב בסו"ר עליון, שדרך החיד"א במליצות לשון טובא כנודע, ודוסף הוא על שמו עצמון:

וכתב הרמב"ם בפ"ד מתשובה ה"ד שהמסתכל בעריות הוא מכלל כ"ד דברים המעניין את התשובה, כי הוא עון גדול שגורם לגופן של עריות שנאמר ולא תתורו ע"ש. וכפי משמעות הלשון וגם העניין שם, דמיירי ברגיל בעורן זה טובא. וכן לגבי שאר העוונות המובאים שם, דוק. ונראה דכפי הא"י גונא הוא דהוי איסור דאורייתא כמו יתר הדברים שם, ומטיילא מיושב מה שמתבאר מדבריו פכ"א מאיסורי ביאה ה"ב דהסתכלות מדרבנן מדכתב שמכין אותו מכת מדרות, וכמש"ש בהדיא הרב הסגיד, וכן הבית שמאלא באהע"ז סימן כ"א סק"ב, ובשרי חמד מערכת הה"א אות ב', ובאוצר הפוסקים אהע"ז סימן כ"א סק"ב, ולקמן אות ח' ד"ה אבל. וזה דומה למה שכתב בספר המצוות לא תעשה מ"ז דאיתא בספרי ולא תתורו אחרי לבבכם, זו מנינו וכו'. ואחרי עיניכם, זו זנות, שנאמר ויאמר שמשון אותה קח לי כי היא ישרה בעיני. וביאר ע"ז הרמב"ם דררצה לומר המשכנות אחרי התאוות הגשמיות והתעסקות המחשבה בהן ע"כ, הרי ברור דכפי הא"י גונא הוא דאורייתא, וכי"פ בפ"ב מהלכות ע"ז ה"ג וסיים עלה דלאו זה אעפ"י שגורם לטורד אדם מן העולם הבא, מ"מ אין בו מלקות. ופירש הכי"ס משום דהוא לאו שאין בו מעשה ע"כ. וקאי דוקא על התעסקות המחשבה בהן, הן בעבודה זרה הן בינות, אבל סתם

הסתכלות בעריות הוי מעשה ואילו היה דאורייתא היה חייב מלקות, ומדכתב בהלכות איסורי ביאה שעשו במכת מדרות מוכח דהוא מדרבנן. וע"ע בספר החינוך סוף מצוה שפ"ו. ודלא כספר תורת ההסתכלות סימן א' שחשב שגם רבינו הרמב"ם סובר שזה מראורייתא, כשיטת רבי' יונה הובאו דבריו בב"י אהע"ז סימן כ"א. וכן מפורש בספר החינוך מצוה קפ"ח שהסתכלות מדרבנן. ובשרי' פני יהושע ח"ב סימן מ"ב. וגם בפירוש המשנה פ"ז דסנהדרין מוכח בהדיא דס"ל לרבינו שזה מדרבנן, וכן הרהר בשמים שעליה. ועיין בתשובותינו דלקמן סימן רל"ז ד"ה ועיין. אמנם יש סתירה בין דבריו לענין קריצה ושחוק עמה, שבפירוש המשנה מבואר שזה דאורייתא, אבל בחיבורו השהה אותם להסתכלות וז"ה שזה מדרבנן ע"ש דווקא כי קיצרתי:

וגם במניין המצוות הקצר שבתחילת חיבורו (לא תעשה שנ"ג) הזכיר הרמב"ם בכלל איסור דאורייתא מלבד חיבוק ונישוק, גם רמיזה וקפיצה ע"ש. ונראה שצ"ל וקריצה, וכלשונה בהלכות איסורי ביאה אסור לאדם לקררן בידיו וברגליו או לרמוזו בעיניו לאחת מן העריות [והגר"א בביאורו לאהע"ז סימן כ"א כתב שהוא ט"ס וצ"ל בהיפך לקררן בעיניו ולרמוזו וכו' דבד ורגל לא שייך קריצה וכלשון הפסוק במשל ו' י"ג, קררן בעיניו וכו' ע"ש. אבל מלבד שגם בכל הנוסחאות המדויקות בת"י הגירסא ברמב"ם היא לקררן בידיו וכו', יש להעיר שגם בהלכות ק"ש פ"ב ה"ה כתב הרמב"ם כן, הקורא ק"ש לא ירמה בעיניו ולא יקררן בשפתיו וכו'. וע"ע]. וכשיטתו בפירוש המשנה. ונהג הרמב"ם בהשגותיו על ספר המצוות השיג על הרמב"ם בחזקה, שדברים בטלים הם לומר שבמדבר עם אשתו נדה (שדאי בכלל העריות) שיחה יתירה, יהיה לאו ומלקות מן התורה ע"ש [ומ"ש בלב שמת שם, שלא מצא היכן כתב הרמב"ם כן בספר המדע כמ"ש הרמב"ם בשמו וכו' אשתמיטתיה שהוא בתחילת החיבור שם, כמו שכתבנו, ולכן יחס זה הרמב"ם לטפס המדע]. ואכן הרמב"ם עצמו תור בו בהלכות איסורי ביאה וס"ל שגם מדרבנן כמו שביארונו. ועיין שו"ת שבט הלוי ח"ה סימן קצ"ז אות א', וז"ל ע"ד. וע"ע מה שכתבתי בס"ד בכאורה יצחק על הלכות נדה סימן ח' ס"ק ס"ד דף שו"ד ד"ה ולכאורה:

ונראין הדברים קל וחומר אליבא דשיטת הרמב"ם שאפי' חיבוק ונישוק עריות אינו אלא מדרבנן, ורק על גילוי ערוה ממש מהעראה ואילך לוקח מן התורה. אלא שיש להתיישב אם הוא סובר כן אפי' לגבי אשת איש, או רק בשאר עריות, כי באמצע דבריו שם כתב ח"ל, שהדבר "ידוע" שכאשת רעהו וכו' אפילו ההסתכלות אסור, וקולה ערוה, ו"הכתוב" (משלי ה', ח') מזהיר, הרחק מעליה דרכך ואל חקרב אל פתח ביתה וכו' אשת איש הכל מורים בה שהוא אסור וכו' ע"ש. ולקמן בסימן

תשובה עיונית רחבה ומקיפה בענין הסתכלות בעריות מאת מרן הגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א פוסק עדת תימן

סימן רל"ד גדרים ופרטים בדין הסתכלות בעריות

למע"כ ידידי הנעלה והמצויין חכו ממחקים, דולה ומשקה מים מבארות עמוקים, רב פעלים לתורה וחסד יעוררו כצדקו שוכן שחקים, כש"ת הרב עמנואל בשארי נר"ו, נתניה.

הקשית לשאול ממני לחוות דעתי הענייה במה שדנתם בחבורת ת"ח אם מותר לאיש לצלם נשים, וכן אם מותר להיות מלצר (מגיש אוכל) לנשים. דלכאורה נראה לאסור משום הא דאיתא בעבודה זרה דף כ. ונשמרת מכל דבר רע, שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה,

שאתר זה את ג' נביא בס"ד דברי הרמב"א שאדם שיצור כפוף לו, מותר להסתכל בעורה ע"ש, ונראה מזה שגם הוא ס"ל דאיסור זה מדובר, ובדאורייתא אין לחלק בביי האיי גונא. וע"ע בספר ביכור הלכה אהע"ז ריש סימן כ"א:

(ב) ובאופן שאינו מתכוון ליהנות מן הראייה, אין גם איסור דרבנן כדמוכח מדנקטו הרמב"ם והטו"ש בלשונם, להביט ביפיה, המתכוון לדבר זה. ואעפ"י שלא כתבו מפורש בסגנון נתיבות ליהנות אלא בטר הכי גבי הסתכלות באצבע קטנה, נראה דהיינו משום דהתם סתמא דמילתא אינו מתכוון לכך, כי אינו מקום יופי כמו הפנים, הוצרכו לפרש, ועיין לקמן אות ח' ד"ה ולפי. ושוב מצאתי שכן דעת מהרש"ל ב"ש"ש פ"ב דכתובות ח"ל, ונראה דוקא להסתכל קאמר, דומיא דהמסתכל בקשת שהוא דרך עיון והבטה וכו'. ראייה בעלמא שרי אפי' לת"ח. ושאר בני אדם, אפילו להכירה וכו'. לא אסרו אלא דרך הבטה והסתכלות בדמותה, והתבוננות בצורת קלסתירה. ואפילו במלבושה אסור כי האיי גונא כדאימא בפ"ק דעבודה זרה (דף כ:). וכ"כ הרמב"ם, אסור להביט ביפיה וכו' ונתיבות ליהנות בה וכו' משמע כמו שפירשתי. ואפ"ה מי שיוכל לזהר וכו' נקרא קדוש ונע"כ עכ"ל. הרי שפירש דברי הרמב"ם כמו שכתבתי. אמנם בספר תורה ההסתכלות דף ט"ז ודף ע"ז דוחה זה וסובר שהם שני דינים, ע"ש (וע"ע צ"ח ברכות דף כד. ד"ה שוק), אבל ברור שזה אינו, כי בהדיא כתב הרמב"ם בפירוש המשנה פ"ז דטנהדרין וז"ל, אסור להריח בכשמים שאל הערוה וליהנות בדאיית נדה בצורתה במתכוון להנאה [לפי לשונו בעברי צ"ל ולהשביע העין בצורתה לשם הנאה. ועיין לקמן אות ג' ד"ה וכבר] אבל אינו חייב על זה מלקות [ר"ל שאינו מדאורייתא] וכו' ע"כ:

ואף אם חמצי לומר שמה חזר בו בחיבורו ממש"כ בפירוש המשנה כמו שמצינו בדוכתי טובא, הא לך לשונו במו"נ שכתב אחרי החיבור, בחלק ג' פרק ט"ט, אסור לנו ליהנות בעורה באיזה אופן שיחיה, ואפילו באיית העין, והוא שיכחון ליהנות כמו שביארנו בהלכות איסורי ביאה וכו' עכ"ל. ומשמע שאפילו מחדת חסירות א"צ לימנע מזה, שהרי לגבי הסתכלות בפניה כתב שם בפירוש המשנה בטר הכי דמותר למי שאינה ערוה עליו להסתכל ביפיה ואין בזה איסור אלא מדרך צניעות ופרישות וכו' חסידים מרחיקים רברים כאלו מחשש שחינשא אותה אשה וירגיל עמה כמו שהיה עושה לפניו ע"ש. ומקורו מהא דאבות דר' נתן פ"ב הל"ה, מפני מה התמיר איוב על עצמו ולא נסתכל בה, מפני שאמר איוב שמה אסתכל אני היום, ולמחר יבוא איש אחר וישאנה, ונמצא שאני מסתכל באשת איש, וע"ש בהגהות. וכמ"ש

בס"ד בנפלאות מתורתך פרשת שלה, ע"פ ולא תתור, ע"ד השיטה מקובצת בט"ז נדרים. מיהו בעיקר היות זה של הסתכלות בפניה, נראה לכאורה שחזר בו בחיבורו וכדלקמן אות ח':

ועיין משנה ברורה הלכות קרית שמע סימן ע"ה סק"ז שכתב דהמסתכל בה ליהנות עובר בלאו דלא תתור, ואתי כרבי' יונה דלא כהרמב"ם כמבואר. וסיים שם דראייה בעלמא לפי תומו בלא נהנה שרי אם לא מצד המוסר, ובספר מנחת שמואל הוכיח דאדם חשוב יש לו לזהר בכל גווני ע"כ, אבל כבר הוכחנו דלהרמב"ם אפילו מצד המוסר ולאדם חסיד שרי, וכן מפורש ב"ש"ש כדלעיל דלתלמיד חכם נמי שרי ראייה בעלמא. אמנם סיים שם דמי שיוכל לזהר גם מזה נקרא קדוש, ובזה דאי גם הרמב"ם מודה שהיא מדרגה גדולה של חסידות, דאחי בקל וחומר ממה שכתב שם בהלכות איסורי"ב הלכ"ד שיש מחסידים הראשונים וגדולי החכמים מי שהתפאר שלא להתבונן מעולם בצורת אשהו וכו' ע"ש, ובתשובתנו דלקמן סימן רמ"ב אות ג' ד"ה ובטהרת. והלא לא אסור הרמב"ם והטו"ש לפוס דניא רק שחוק וקלות ראש עם הערוה ולא סתם דיבורים יתירים, אעפ"י שכבר אמר הנגא במסכת אבות פ"א הלכה ה' אל תרבה שיחה עם האשה וכו' ק"ו באשת חבירו וכו'. ולא מיבעיא שלא חזירו למנע מכגון עובדא דר' יוסי דאמר לה לברותיה באיזה דרך נלך ללוד וכו' כדאימא בעירובין דף ג: שנראה ר"ה"ג לית לן בה וא"צ לדקוק לקצו ולצמצם כדיבור נחוץ, וכמו שביארינו בס"ד במילי דאבות שם. אבל דיבור שלא לצורך, ודאי לא נמצא בפוסקים לאסור, וזולתי שלא ישחוק עמה ולא יקל ראשו כנגדה, הן בסתם עריות הן באשתו נדה (ועיין ברמב"ם שם הלכה ד', ויר"ד סימן קצ"ה סעיף א'). וע"ע לקמן אות ד' בשם ספר חסידים. ובראשית חכמה שער הקדושה פ"ז ד"ה גם צריך. ובמסגרת השולחן על קציע"ע סוף סימן קנ"ב. ויר"ק. אמנם לפ"ד הרמב"ם במסכת אבות שם שפירש, שידוע שהשיחה עם הנשים על הרוב קלות ראש. אבל דבריו צריכים ביאור, וגם שאר רבנותא פירשו בעניין אחר. והרמב"ם עצמו לא חזירו זה אפילו בהלכות דעות, ואפילו בהנהגות של תלמיד חכם שסידרן בפני עצמן בפ"ק ח' שם (ועיין לחם משנה שם ריש הלכה ד'). ואפילו לגבי שעת תשמיש כתב שם בהלכה ד', וספר וישחק מעט עמה וכו' (ועיין תגינה דף ה: אפילו שיחה "יחיה" שבין איש לאשתו מגידין לו לאדם בשעת הדין) שאולי איכא למידק קצת רמזע קאי רק על השחוק ולא על הטיפוח, מדלא כתב וישחק עמה מעט, דדוק, וצ"ע. ועיין באריכות במשכן ישראל ח"ב מוך ע' ואל"ך, מספרים וטופרים:

ומאי דהקשו בנ"מ על עובדא דרשב"ג ור' עקיבא ולאסתכלי מי שרי, ואם רק בהתבוננות בצורתה

הוא דאסור, מאי קשיא, הלא הם לא הסתכלו אלא רק דאו בהעברה בעלמא. הא ליתא, מאחר שכל התבוננות איך ידע שהיא נאה ביותר, ואיך יחא צער כל כך על האיי שופרא דבלי בארעא אם היה רק ראייה בעלמא. ושו"ר ש"כ"ם ביד מלאכי כלל קצ"ט דמרבכה ו' עקיבא על האיי שופרא, אלמא דרך בה שפיר בהסתכלות ע"ש. ועיין לקמן אות ח' ד"ה ונראה. ויש להעיר מהירושלמי דברכות הנז"ל אות א' דאימא רק נאה, וליתא תיבת ביותר, ונראה דמשום הכי לא הקשו בירושלמי דאסור להסתכל כמו הבבלי, אלא וכו' דרכו של רבן גמליאל וכו' דמשמע דלפי גודל חסידותו היה מחמיר [דומיא דמציעו בשבת דף ק"ג: וכו' דרכו של בועז לשאול בנער] משום דלשיטתו מיירי באופן שלשאר אדם לא היה אסור דדוק, והנה המשגיב בביאור הלכה סט"י רכ"ה העיר אמאי הקשו מהא דלא יסתכל אדם באשה נאה וכו' היפוך ליה דאפילו היה וכו' אסור להסתכל בו מטעם דאסור להסתכל בצלם דמות אדם רשע כדאימא במגילה דף כת. אלא דאי דדוקא בהסתכלות ביותר ולהתבונן בדמותו הוא דאסור, משא"כ לענין אשה אפי' סתם הסתכלות אסור ע"כ. ונראה כטוה"ר דבריו עצמו בסימן ע"ה הנז"ל. ועכ"פ אעיקרא נראה דלא קשיא, משום דהא דאסור להסתכל בצלם דמות אדם רשע נראה דאינו איסור ממש מדינא, או דלא קיימ"ל הכי, אליבא דהרמב"ם והטו"ש שלא העלו זאת להלכה כלל [ובדעת הרמב"ם יתכן שסובר שאין המאמר כפשוטו דאסור להסתכל בעיניו ממש, רק שיתרחק מלהרגיל עם אדם רשע כדי שלא ילמד ממעשיו, וכמו שפירש המוסר על פ"י הרמב"ם פרשת תולדות על פסוק ויבן עשו את הבכורה ע"ש], וזולת המג"א שם בסוף סימן רכ"ה ואחריו שאר האחרונים וצ"ע. ועיין לקמן בסימן שאחר זה אות א' ד"ה ובעניין:

והא דאימא בירושלמי פ"ב דחלה סוף הלכה א', ומביאו הברכ"א אהע"ז סימן כ"א סק"א, להביט אפילו כל שהוא אסור, לא מיירי בשיעור שהיית ההסתכלות, אלא במקום ההסתכלות בנוף כדמוכח התם נדמיירי בעגבות, ומייתי מדאסור להסתכל בעקיבה וכו' ותלוי בשיטות הראשונים בפירוש הא נדרים דף כ. כל המסתכל בעקיבה של אשה וכו'. וע"ע בביאור הגר"א על הירושלמי שם. ובועז יוסף ח' פ"י שופטים סעיף נ"א תמצא טעם שהוציאה התורה איסור ביאה בלשון ראייה בפסוק וראה את ערותה וכו', אעפ"י שבראייה בלבד אין אפילו מלקות:

(ג) ובבר היה מקום להבין בחיפן מלשון הרמב"ם בחיבורו, שהוא מחמיר בזה אפילו בהעברה בעלמא כל שכוונתו בזה ליהנות מפייה, אולם לשונו בפירוש המשנה פ"ז דטנהדרין להשביע את העין מגלה דאחי כשיטת הרמ"ה והרא"ש (דלקמן אות ד') ומהרש"ל. שכן עמדתו על עיקר לשונו שם בעברי שבכת"י "ואמתע

אלעין פי צורתהא אבתי לדה", שתרנמו המדריק הוא ולהשביע העין בצורתה (במראה) להבאת הנאה (ר"ל לסגות הנאה). אלא שהמעתיק שברפס לא דקדק, כנראה בהרבה מקומות. וסגנון הרמב"ם בזה לקוח מדברי חז"ל בויקרא רבה פכ"י, כל מי שראה דבר ערוה דאחי "ון עיניו" ממנה, וזכה להקביל פני שכניה נוכ"כ רבי' יונה באגרת התשובה אות י"ח. וע"ע בן איש חי שנה א' ואתחנן]. ובליקוט שמעוני שמואל א' רמז ק"ח, כשם שאי אפשר (ר"ל אסור) לאיש "לזון עיניו" מאשה אחרת, כך א"א (אסור) לאשה לזון עיניה מאיש שאינו שלה ע"ש. [ובענין זה של איסור הסתכלות נשים באנשים לשם תאוה והנאה, עיין מה שהבאנו בס"ד בנפלאות מתורתך סוף הפטרת חוקת לגבי בת יפתח]. ולשון שביעה דנקט הרמב"ם, הוא יותר מלשון מזון. ועיין ברכות דף כ. גבי יוסף, עין שלא רצתה לזון ממה שאינו שלו (פירש"י ליהנות מאשת ארונת) אין עין הרע שולטת בו. ובשבת דף סו: הוצרכו ישראל כפרה, מפני שזנו עיניהם (פירש"י לשון מזון, שנהנו במראית העין) סן הערוה, ובירובתי טובא. וצ"ל שסמך בחיבורו על לשון "המביט" ביפיה שכתב, דמשמע הבטה בעיון ולא ראייה סתם (ועיין שם הלכה ד' לגבי הבטה באשתו נדה), וכמו שפירש"י בפרשת חוקת (כ"א, ז') בהפרש שבין וראה אותו וחי, לבין והביט אל נחש הנחושת וחי, כי הבטה היא בכונה, משא"כ ראייה אינו אלא ראייה בעלמא ע"ש. והרמב"ם עצמו כתב במו"נ ח"א פ"ק ד' שענין הבטה הוא התקדוק אחר הפעולה יעריש. והאריך בזה הרש"א ורטהיימר בספר ביאור שמות הנודפים דף קל"ה, ובהערות שבסוף הספר שם דף שס"ו:

אבל יש לעיין כמה שכתב בהמשך דבריו בפיהמ"ש שם וז"ל, ומותר להסתכל בכלה בשעת ברכה ואעפ"י שהיא אשת איש והיא ערוה ואסור להסתכל בה אחרי כן אא"כ לא נתיבות לידע צורתה ע"כ. וקשה לכאורה וכו' נתיבות לידע ולהכיר צורתה מאי הוי, הרי אין האיסור אלא במתכוון להשביע עינו בהנאה מצורתה כמו שהקדים, וכו' כלה חמירא טפי, בפרט אחרי שהיזק לגמרי להסתכל בה בשעת ברכה. ועוד שהגדרה זו לידע צורתה חרישה היא, ולא נזכרה כלל לעיל מינה. והנה שיטות בעיקר דבר זה שהסתכלות בכלה מותרת, מקורה בכתובות דף ח. א"ר שמואל בר נחמני מותר להסתכל בפני כלה כל שבעה כדי להבטה על בעלה. אלא דמסיים עלה בעל התלמוד דלית הלכתא כוותיה ע"ש. ולא מסתבר לומר דהרמב"ם לא גריס לה, אחרי שמצינו שאפי' רבי' חננאל (נדפס בסוף אוה"צ כתובות) והיר"ף, שדרך הרמב"ם לימשך אחריהם, גרסי לה בהדיא (וע"ע לקמן אות ח' ד"ה ובמתכות, ניוסת ריש פרוהן). אלא נראה דסבירא ליה לרמב"ם דהא דלית הלכתא כוותיה מדנקט ליה סתמא ולא הביא בפירוש מי שחולק, יש לצמצם האיסור כל מה

שאפשר, לפיכך מפרש רהא דלית הלכתא כוותיה היינו דוקא לעניין כל שבעה, מיהו נשאר ההיתר בשעת כריכה מהא"י עצמא שותהא חביבה על בעלה וסגי בהכי. ועוד יש בה היתר הסתכלות אפילו כל שבעה רק לא עד כדי ידיעת הצורה שהיא התבוננות יתירה [ואעפ"י שיש הכרה בהיפך, שהיא פחות מזה כמבואר בדברי מהרש"ל דלעיל ריש אות ב]. והגדרת ידיעת הצורה, יתבאר ממה שנביא לקמן ריש אות ד' בשם הרא"ש למה הדבר דומה ולמי [שהוא] בעל"ד אעפ"י שנראה דחוק, ודוק. ועל דרך זה יש לבאר שיטת המאירי שכתב שמונת להסתכל בכלה למי שבקי בעצמו שהוא נקי מכל ההרהור יעו"ש, דקשה מאין הוציא כן, אלא כדקאמרן. וכיוצא בזה דעת האומרים שמונת להסתכל בה ביום ראשון שאו הוא עיקר החיוב, או עכ"פ בשעת הכנסתה לחופה כמובא ברא"ש ובשיטה מקובצת יעו"ש. אמנם בחיבורו לא הזכיר הרמב"ם שום צד היתר בדבר, וכן לא נזכר בשלחן ערוך [ועיין הגהת הרמ"א אהע"ז סימן ס"ה סעיף ב'], מוכח דרין כלה כשאר אשה, וכפשוטא דהלמודא דלית הלכתא כוותיה כלל ועיקר. וכ"ד רוב הפוסקים, וכמ"ש הרמב"ם בתשובותיו ח"ו סימן ב' אלפים ע"ט. ותפלה בולק' ד' טעמן ס"ה. וכן הגמנה, שהרי אדרבה מכסים בבגד את פני הכלה בשעת הקידושין והגישות. [נהמנהג בתימין שהבגד היה בלתי שקוף, אלא רואה ואינה נראית, ועיין כתובות י: רש"י ד"ה קריחא. ועיי' הגהת הרמ"א אהע"ז סימן ל"א סעיף ב', נהנין לכסות פני הכלות הצנועות וכו', ופתיח תשובה ואבני מילואים שם. ובחת"ס בפרשת חיי שרה, ד"ה יצא יצחק, שחקר ליתן טעם למנהגן של ישראל לכסות פני הכלה יותר משאר נשים. ובבירור הלכה אהע"ז סימן כ"א בשם שו"ת מהרי"ן רבכיו"ש שבכבה המנוקבת כבברה לא סגי, דחסר עיקר הטעם ע"ש]. וכי"ר שבעת ימי המשחה, בלא"ה אין מנהגינו להכניסה כדי שתשמע הברכות, רק משגרים לה את הכוס אחרייכן, ולא כהאחרונים הטובאים בשבוע שמחות פרק א' הערה ק"ג שכתבו שהוא מנהג יפה ולתחילה להכניס אז את הכלה:

(ד) והן אמת דלא פלט מפלוגתא דרבוותא קמאי, כי החד"א בפתח עינים ע"ז דף כ': הביא בשם פוסק קדמון לאסור אפילו העברה בעלמא וזה תורף דבריו, הסתכלות בנשים י"א דדרך העברה כל' שאין הראייה בהן בקבע, לית לן ב"ה ואינו נראה, אלא כל הבטה בעולם אסורה ע"כ [ולענין מה שסייעו החד"א מהגמרא, עיין לקמן אות ח' ד"ה נוראת]. ובספר תורת ההסתכלות האריך לדון בעניינים אלו. אבל לענין הלכה אין לזוז מההוראת גדולי הפוסקים אשר הם לנו לעינים הרמב"ם והטו"ש, וכן מבואר בשמ"ק כתובות דף י'. בשם הרמ"ה שדוקא להסתכל אמרו שאינו מותר, אבל ראייה בעלמא לפי שעה מותר ע"ש, וכן הוא נמי דעת הרא"ש כמו שהובא בשמו בספר חסידים החדש לד"מ בהן בן אחותו של הרא"ש

דף י"א ו"ל, לשון הסתכל אינו אלא שמבט בכיוון זמן ארוך למה הוא דומה ולמי ידמהו וישרה, אבל לישא עיניו לראות בקשת כרעג, שפיר דמי. וכן המסתכל בנשים פ"י שטבט בכוננה גמורה אל זיו פניה ואל זימי יפעתה ע"כ. אמנם סיים שם הרמ"כ שנראה לו שהיא שיטה דחוקה, והמחמיר שלא לעשות כמזה, ששון ושמה ישיגוהו ע"כ. ושם דף ח' ע"ב כתוב, תלמד עצמך שלא לראות פני שום אשה, לא יפה ולא כעורה, לא נשואה ולא פנייה וכו', לא גדולה ולא קטנה [ועיין לקמן אות ח' וכו']. ואם עיניך נער ואתה בוש מלפרוש לגמרי מראיית פני נשים פן ילעיגו עליך, תרגיל עצמך כאשר תדבר עם אשה, שתראה פניה בסקירה אחת כרעג בצמצום, לא כמלוא עיניך, ומיד השפל עיניך למטה לארץ. ומאחר שהיהיר לעשות כן, לא תבוא לידי הרהור. ואם עכ"ז תהרהר, תשיב אל ליבך כי עפר אתה ואל עפר תשוב והכל הבל ע"כ:

ובוראי טוב הוא להחמיר, אבל אין זו מדת כל אדם, שאי אפשר לכל אחד להימנע ולהתקדש כל כך, ואדרבה מרוב לחץ התומרות בא לכסוף לידי קולא ומכשולות גמורים רח"ל [וכמ"ש הגר"ח מולאזין בכתרו ראש אות קל"ה בשם הגר"א מוילנא שכל מה שיגדור את עצמו ויפירוש מראייה, אח"כ אם יראה יבט, יבנו בו היצר כאש. אלא כשידעתו לילך בשוק, יתפלל ויקבש רחמים לבל יכשל ח"ו בשום נגדור חטא והרהור עבירה ע"כ] כמו שהקדמנו בתחילת השבועות, ויגדור עצמו בדרך הממוצעת לפי שיטה רבוחיתו הפוסקים דלעיל אשר רבים מסכימים להם. וכן ראיית בתשובה הגר"ח קנייבסקי שליט"א שגרסא בספר תורת ההסתכלות דף י"ג שהאריך בכמה דאיות משי"ס ופוסקים שבראייה בעלמא אין שום איסור מעיקר הדין, ורק מדת חסידות בעלמא. ומסתבר ג"כ דחז"ל לא אסרוהו, כי רוב העולם אינם יכולים לעמוד בזה. ובקוביותיו אפילו מדת חסידות ליכא, שהרי אמרו בבבא שית רבה פ"ד אות ח' צריך אדם ליהדר באחות אשתו ובקוביותיה [פירש"י להרגיל עצמו שיתירן יפה] שלא יכשל באחת מהם וכו' ע"כ. אבל הפוסקים לא העתיקו זה להלכה, ועיין לקמן ד"ה וכן. [ובקדוקי טופרים על מ"ס עבודה זרה דף כ': אות ו' הביא שבאגרות התלמוד (גרסא בקושטנדינא שנת רע"א) שם איתא ורבנן, התם קרן זוית הוא, פ"י מה שאסור להביט באשה דוקא כשפוגע בה בקרוב בקרן זוית, וכתב עליה שיהא פירוש זר מאד, ועע"ש לעיל מינה אות ש'. ובורר שהוא פירוש זה ובלתי מתקבל לפרש שתירוק זה אינו על הרין שבכריותא ולא על המעשה וכדמובח לשון הואי דנקטו. אבל לענין דינא נראה שיעקר המכונן בזה הוא כשיטתו שהבאנו שדוקא כשמסתכל בה היטב הוא אסור]. ועע"ש בשדי חמד בכללים מערכת הה"א אות ב' ואות צ"ה, ובשו"ת אגרות משה א"ח סימן מ', ובשו"ת יביע אומר ח"ג אות"י סימן י"ג אות ג', ובספר טהרה הכיית חלק ב'

מ"ד קס"א, ושערים מצוינים בחלכה סימן קצ"ב ס"ק י"ב ובקונטרס אחרון שם, ובשו"ת משנה הלכות ח"ו סימן רכ"ה, ובאוצר הפוסקים סימן כ"א אות י"ט, ובמקור חסד על ספר חסידים סימן ט' אות ב':

וטעמא דמילתא נראה או משום דבהסתכלות מועטת ליכא הנאה. או אפילו יש הנאה וכמשמעות הרמב"ם דדוקא להשביע העין מהנאה הוא דאסור, מ"מ להנאה מועטת לא חששו שתביאנו להרהור עבירה, ובקל מסיח דעתו [וכעין שהבאנו לעיל ד"ה והן, בשם ס"ח החדש]. והרי רופא וכי"ב שהתירו להם להתעסק בעצרות משום דשרידי כעבדיהיהו (כדלקמן) במימן שאחר זה אות (ב) היתכן לומר שלא ייהנה כלל [אדרבה בבנין ציון המובא שם, מפורש שיבוא לידי הרהור. ואולי הוא סומך דבלא"ה זהו אחד משלושה דברים שאין אדם ניגול מהן בכל יום כמו שאמר חז"ל, וצ"ע. ועיין שבת דף סד. גבי מלחמת מדין, אם מידי עבירה יצאנו, מידי הרהור עבירה לא יצאנו. אלא שיש לחלק דהתם משום התכשיתן שבאותו מקום באו לכך, ועיין בבאורנו על התורה הנקרא בשם נפלאות מתורתך, פרשת מטות]. וכי"ב במסתכל על אשה שהוא צריך לדבר עמה (כדלקמן) אות ד' ד"ה ולענין] אלא צ"ל כדקאמרן:

וכן יש לעזור שדין זה נאמר אפילו בקרובותיו שרגיל ביותר עמהן כגון [אמן] אחותו ודודתו, כי כולן ערוהו. ועיין שו"ת אז נדברו חלק י"ג סימן ס"א אות ח'. ולכן הגדר הוא כללי, אלא שמתוך רגילותו, חתמא אינו נותן עיניו בהן במחשבת הנאה. ועע"ש לעיל ד"ה ובוראי. חז"ל הרי" בן הרא"ש בתשובותיו הנק' זכרון יהודה דף י"ג, אסור להסתכל בערוה כגון אשת איש או "אחותו או בתו או כלתו", והוא הדין עע"ז או ישמעאלית, והמסתכל בהן עונשו גדול, והוא מן הדברים המעכבין את החשובה וכו' ע"כ. [נוראית לידידי הראי"ז שליט"א בבירור הלכה אהע"ז סימן כ' שכתב עליו שחידוש גדול הוא לאסור ההסתכלות בבתו, ואנן קיימ"ל דאפילו לחבקה ולנשקה מותר ע"כ. ונראה דמיירי בבתו גדולה וסבירה ליה כשיטה המתמירים בזה שלא לנשקה ולחבקה, וכן כבן גדול עם אמו, כמ"ש הראי"ז עצמו שם בסוף הסימן, וכנזכר בהדיא בפיהמ"ש לרמב"ם בסנהדרין לאסור בזה. או י"ל כדעת המאירי והמל"מ המחמירין בחו"ג של בתו הנשואה, עיי' שו"ת בצל החכמה ח"ג סימן י"ב. ויותר טוב לומר שהוא טובר כהרמב"ם וסיעתו שדוקא בעיין לשם הנאה הוא דאסור, ממילא זה שייך גם באמו ובתו, כי גם להמתירין בהן חו"ג, מ"מ אין ההיתר כשזה לשם תאוה והנאה, ועיין שו"ת שבט הלוי ח"ב סימן קצ"ח. ועע"כ כף החיים סימן רי"ז סי"ק י"ז לענין להריות בשמים של בתו]:

(ה) **עוד** נראה להוסיף דאילו היה אסור להסתכל אפילו בהעברה, היה צ"ל חיוב מדינא שאשה תכסה פניה בצאתה חוצה, או אפילו בבית כשיש אנשים ודים, אלא ש"מ שדוקא בכוננה להסתכל הוא דאסור וכן מבואר בשו"ת אגרות משה א"ח סימן סוף סימן ק"כ ולא מצניז אלא שזה מנהג קצת מקומות, כדתנן בשבת רף סד. ערביה יוצאת רעולות, ופירש"י נשים ישראליות שבערב, יוצאות מעוטפות ראשן ופניהן חרץ מן העינים ע"ש. וכ"ד הערוך ע' ערב. [והרמב"ם פירש בענין אחר, כדלקמן ד"ה ובמחברת, ועע"ש אות ו' ד"ה ולגבי]. וביעירות רבש ח"ב דף קמ"ג ע"א דפוס ידופאף כתב, אפילו פנים מכסים במדינות המזרח. ובמור קציעה סימן קפ"ג, מנהג ארץ המזרח והצבי שאין הנשים אוכלות על השולחן עם האנשים משום צניעות ע"ש, ובשו"ת צמח צדק שער המילואים סימן מ"ה ובחידושי על השי"ס פ"ג דברכות ס"ג איתא, במדינותינו לא נהגו לכסות הפנים, משום דטריחא מילתא, וגם שלא יצחקו הגוים עליהן ע"ש. ונע"ז חו"א הלכות ק"ש סימן ט"ז סוף אות ח' שכתב לענין ק"ש נגד פניה ויריה שאף שיש בהן איסור הסתכלות, מ"מ כל גזירת חכמים בפלס שקלוה, וא"א להכביר על הציבור, ולכן הקילו בפניה ובשער פניה וכו' ע"ש]. ועע"ש להרא"ש פ"ו רכתובות סימן ט"ו שכתב במקום שאין דרך הבנות לראותם חוצה, ואף למרחץ אינן הולכות אלא באישון לילה ואפילה, כמו בספר, אף על מומין שבגלוי יכול לטעון ע"כ. והרא"ש הכיר רק מנהג ארץ ספרד אשר לשם נמלט מאשכנז כנודע, אבל כ"ה בכל ארצות מעצמא וכמו שטבואר ברמב"ם הלכות אישות פרק כ"ה ה"ב. ונע"ז בן יהודה ברכות דף מג: ד"ה לפי שאין הכל בקיאין בקרובותיו, שהמנהג הקדום שאין אשה מכסה פניה בשוק. ועע"ש פירוש הרמב"ם לפרשת וישב על פסוק וישבדה לזונה כי כיסתה פניה, וחמדת ימים להרשי"ש שם. ועוד ברמב"ן פרשת כי תצא ע"פ לא תהיה קדשה, ועע"ש השגת הראב"ד על הרמב"ם פכ"ז מכלים הל"ט]. ואעפ"י שבראייה ראשונה אנוס הוא ואח"כ יכול לעצום עיניו מיד או להשפילם, מ"מ לפי קרבת המכשול ורוב ההנאה, נראה שהיה להם לגדור גדר בזה. ואין זה זכר דחוק וקשה, שהרי בהרבה ארצות המזרח הנהיגו כן אפילו מקצת אומות העולם כאמור לעיל וגם לקמן. [וכפתח האהל הלכות גיטין סימן י"ב סעיף ד', בשם סדר גט רבה אות קע"ז, תכסה האשה פניה משום צניעות, עד שעה שהיה מדבר עמה ושמקבלת גיטה שאז תגלה פניה]:

ובמחברת הערוך לר"ש פרוחן דף נ"ו שורש צג איתא בזה"ל, גלי צמתך (ישעיה מ"ז, ב') מבשר לצמתך (שיר השירים ד', א') פירוש, מנהג ארץ ישראל ובבל ואסמריא [נהיגו ספורי יב"ן] כל הנשים מכסין פניהן בסדין, וכשכורכין אותו על פניהם, מניחין דרך

שפת הסדין חור אחד כנגד עין אחת להסתכל בו, כי אסור להסתכל בנשים. ורבותינו אמרו, מהו להסתכל בכלה עד שלא נכנסה לחופה. מכלל שמענגבסה לחופה, אסור להסתכל בה [עין כתובות יז]. ולעיל אות ג' ד"ה אבל, ולקמן אות ח' בדין הסתכלות בפניו. ומניין הוא בתורה, שגא' ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, עין ולב שני סרטורין של עבירה. ובארץ אדום [דהיינו אירופה. יב"ן בלבד, הנשים מגולות פנים. וכ' ויאמר אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל, מה ת"ל. אלא להגיד כי האשה היתה בבית אחר, לא יראה אדם פניה. כי הראייה מביא לידי חמירה וכי' ע"כ. והנה לפי דבריו גם בארץ ישראל נהגו כן, וקשה לכאורה דבמשנה שנתחברה בא"י אמרו דוקא ערבות ויצאות רעולות וכדלעיל. וי"ל דמירר בזמנו. אי נמי שמפרש רעולות לא כפירוש"י שהבאנו, אלא כהרמב"ם דהיינו כמו פעמונים או גלים יעריש ובספר המספיק לר' תנחום כת"י שורש רעל, [אגב יש להביא מה שכתוב שם עוד בשורש צמם, שמהנה ישראל בכל פניה העולם להיות מגולחי ראש, חוק מארץ אדום (שהולכים בשער ארוך כמנהג האומות הדרים שם) ע"ש. עוד שם בשורש רגל דף ס"ב, מנהג ישראל בכל מקום לרחוק אחד עשיית צרכים, חוק מארץ אדום שלמדו מהם (ד"ל מאומות העולם). וע"ע שם שורש מנח, ושורש ערב, על זמן תפילת מנחה בארץ אדום, ובשורש שחן דף ע"ג ע"א על השתנה מעומד בקיר:]

ובפירוש ר' יהודה החסיד בדין קס"ד, ופרשת כנפיך על אמתך (רות ג, ט'), למין בגד היו תולין לארוסות על פניהם באותן הימים, שלא יסתכל בהם אדם מעתה, הואיל ואסורה לכל. והארוס היה חולה זה הבגד, וע"ז אמרה רות הארסית ותפרוס אותו כנף עלי ע"כ. [עצם הפירוש הוא דחוק, כי מדוע יקרא הבגד בשם כנף, ועיין פירוש רש"י שם. וע"ע האמור נבי רבקה בפרשת חיי שרה וחוק העציף ותתכס, ובמפרשים שם]. ויש כבר במדרש חופת אליהו רבה פ"ד סימן מ"א, ארבעה דברים אמר אדריינוס לבני פלטיץ שלו, מה שישאל עושיין, לנו נאה לעשות וכו' כמה אנו גורעים מהם וכו' נשיהן של ישראל יוצאות ופניהן מכוסות וכו' ע"ש:

ובתולדות מהר"י אלגאזי הנדפסים בסוף ספרו אמת ליעקב (מהר"י ירושלם תשל"ח) בשם ספר התקנות סי' נ"ה, כשתקפה הבצורת על תושבי עיריך ירושלם ת"ח, תיקנו חכמי ירושלם תקנות בענייני צניעות ח"ל, ששום בת ישראל, ואפילו הזקנות, לא תוכל ללכת בשוק בלתי מכסה על מלבושיה (הנקרא ליואר) ואפילו מחצר לחצר הקרוב אליו ופתחו של זה נגד פתחו של זה, כל שדרך הרבים באמצע. גם לא תוכל לשבת בפתח שער החצר כדי לרבו עם חבירתה, ואפילו מחלון לחלון ודרך הרבים באמצע. ואם איהו אשה תעבור על דבריו אלה, הא ודאי נדעה ונדרפה למען תהיה למשל ולשונה

ולהכריזה בשוקים וברחובות, מלבד שיקנסו אותה כמשפט. גם לא תוכל שום אשה בין אלמנה בין גשואה למכור יין ושכר לשום אדם וכו' יע"ש. ובשבת מוסר פרק כ"ז כתב שעשה חינוך עם נשים היושבות בפתח חצרות לרוח היום, וכל צובר ושב מסתכל בהן כתאות יצור דה"ל יעריש:

ובאגירת (משנת הר"פ בערך, נדפסה בספר איגרות ארץ ישראל דף קע"ב) לחכם אשכנזי, שמו הר"ר ישראל שהיה דר בעיר פירוש"א שבאיטליה, ועלה לארץ ישראל, כתב על מנהג המלבושים הנהוגים בארץ ישראל וז"ל, הם כמו המלבושים שהיו לובשים התוגרמים שהיו בפירוש"א, מלבוש אנשים ונשים כמעט שווים. והנשים הולכות בצניעות גדולה כל המלבושים עד צווארם ואינן מגלין אפילו אצבע מבשר, וכשיוצאות לחוץ הן מעטפות כולן בסדין לבן ובגד שחור על פניה והוא רק של משי ורואה (ואינו נראה) [ואינה נראית] ואפילו הבעל אינו מכיר באשתו ומכסות כל גופן. אפילו אם היתה נראית אצבע קטנה, היה גנאי גדול להם. ומלעגים על מלבושי הנשים שלנו. והדיון עמהם. ומיד כשבאתי הנה, כל מלבושי בתי הגדולה תיקנתי כמנהג המדינה ע"כ:

עוד ראיתי כתוב באגרת מהר"ר חיים כ"ץ מתלמידי הגר"א שעלו לא"י (נדפסה שם דף של"ט) שכתב שבארץ הקודש המנהג שהנשים אינן יושבות בחנייות וכו' ע"ש. ויש להעיר בה ממה שכתב בעליות אליהו ותולדות הגר"א הערה קכ"ד שהנהיגו ביולנא שהנשים תאחזנה במסחר וחנוות, כדי שבעליהן יוכלו להגויי כי מדרשא כולי יוסא, וציין לדברי הגר"א באהע"ז סימן א' סק"ה שהביא מ"ש הר"ן בקידושין דף כט: נושא אשה ואח"כ לומד תורה בטוהרה, ואמר שם הא לן והא להו, ופירש דבני בכל היו נשותיהן מהצסקות במשא ומתן ובמלאכה ומפרנסות את בעליהן וכו' ע"ש. וידוע על כמה וכמה מגדולי ישראל האשכנזים בדורות האחרונים שנסתתרו עסקו במשא ומתן להביא טרף לביתן, כגון מהרים מלובלין, הרשי"ש, המלבי"ם, חפץ חיים, חזון איש, וכן חמותו של מהרש"א. ובעניין אשה מוכרת בשוק בזמן חז"ל, עיין פסחים ג: רש"י ותוספות ד"ה מתקוללתא, ובבא קמא דף קט. ונתן לאשתו ומוכרת, וכתובות דף פו: המושיב את אשתו חנונית וכו'. ובעניין אשה יוצאה לשוק בזמננו, עיין ע"ז דף לח. שופתא אשה קדירה ע"ג כירה וכו' עד שתצא מבית המרחץ או עד שהבא מן השוק, כן גידסת ספר המנהגים סימן קל"א. אבל לפנינו הגר"א עד שהבא מביחב"ם, ועיין דק"ס. עוד בעניין יציאת נשים לעבודה, עיין שערם מצוינים בהלכה ח"ד דף שס"ה. וע"ע כ"י פ"ח, כל אשה שיוצאת לשוק סופה ליכשל. ושם פ"ח, דרכה של אשה להיות יושבת בחוץ ביתה, ודרכו של איש להיות יוצא לשוק. וכנדרים לו: לאו אורח ארצא למיפק, ופירוש"י כל כבודה בין מלך פניהם. ועיין למפרשים

בתהלים שפירשו הפסוק לענין אחר. וע"ע גיטין דף יב. אם קיימ"ל כל כבודה וכו' ובשו"ת מהר"י ברנא סימן רמ"א, ובשו"ת משנה הלכות ח"ט סימן ר"ג:

(ו) וברור שייציאתן חוצה בגלוי פנים הביאה למכשולים, והגני להביא משופרי שופרי, אחד מהראשונים (בתו של רבי' תם) ואחד מהאחרונים (בתו של החת"ס) לטען נדע כי אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו איווכי הקיר. והוא מה שמצאתי בסוף ספר המספיק כת"י שבו למד מאריה דאחרין מהר"ן זצוק"ל ורשם בגליונו הגהות (שנדפס בס"ד בספר גליוני מהר"ן) נרשם בסופו עניינים בשם ר' עובדיה (לא ידעתי מיהו, ומסתמא נדפס באיזה ספר, כי גם לפני כן הובא איזה עניין בשם ספר נפוצות יהודה. ובחובות צפונות גליון ד' דף קכ"ה הבאתי משי"ש על הראב"ע. וע"ע בתשובות ח"א סימן קמ"ו ד"ה ברם, ושם כתבתי שבמקום אתר אביא דברים נעלמים, והם אלו שסידרתי כאן לעיל ולקמן) בזה"ל, היה אחד [המיוחד] בצרפת, ושמו רבינו יעקב חם. והיתה לו בת בתולה חכמה ביותר. פעם אחת הלכה היא ואביה לבית המשתה נלא יחדיו, כמובן מן ההמשך] שכן בעיר אדום הכנות יוצאות בשוק. ראה אותה ריק אחר, ולא ידע בת מי היא, והיתה יפה ביותר וכו' השמטתי סוף העניין, כי די כמה שהעקתיו כבר בתשובתי הגדולה. [ועיין ברכות דף י' ויגש נוחזי להרפה, שאותה בהוד יפיה, ובפרקי ר"א פ' ל"ג הלשון שנתן ידו ע"ג דריה:]

ובספר איגרות סופרים (מכתבי משפחת החת"ס, כחלק של מהר"ר שמעון סופר דף ז'), הרבנית הצדקה מ' גיטל ע"ה בתו של הגאון החת"ס אשת הרה"ג רש"י שפיטעצר היתה יפת מראה עד מאד ברה כחמה וכו' עד להפליא, ובצדקתה הגדולה הסתירה עצמה בכל האפשר מעין רואים ולא יצאה בשוק רק בהכרח גדול. ופעם אחת הרגישה שאיש אחד אותה ורכב אחרה, ולמרות כל תחבולותיה חותר בכל עוז להביט בפניה. בשוכה לקחה ספר עת התהלים שהיה רגיל אביה הקדוש החת"ס להתפלל בכל עת מצוא, ותתחנן לפני ה' להסיר ממנה יופי פניה וכו' וכבוא אביה הקדוש לבית וימצאה וכו' ודמעות שליש על לחיה וכו' ותען ותאמר הנה נא ידעת אבי אופרים עלי כי יפת מראה אנכי, ורואי בחוץ קלי הדעת יביטו יראו בי, ונוקשו ונלכדו בהרהורי עבירה וכו' ובמסתרים תכבה נפשי על כי הנני אבן גוף וצור מכשול לרבים וכו' ע"ש"ב כל המעשה. וזכרתי שהר"י מולכו מסאלוניקי" בספר ארחות חיים הביא על אשה אחת שהיתה מפחמת פניה בצאתה חוצה, אשרי חלקה. ומהר"א ענוזיבי מארם צובה בספרו חכמה ומוסר מאמר דרך הצניעות פרק א', האריך בתוכחות מוסר לנשים שיכסו פניהם במסוה, שלא יסתכל בהם שום אדם. וע"ע להגרי"ח מכלל בספרו חוקי הנשים:

ולגבי מנהגינו בחימן, חרדה עיינו דמעה טף להדי טף על אבדן הצניעות והקדושה ודקא כש"על" לארצינו הקדושה. צא וראה מה שכתב כבר בזה הרה"ג עמרם קורח בספר סערת חימן דף קי"ז אופן מלבושי הנשים, ותמצא איך התנהגו עד שאפילו שצרה אחת מראשה או כחוט השערה מגופה לא היה נראה. וכשיצאה מביתה לבית אחר במכוני, נותנת על ראשה רדיד קטן. ואם יעבור איש במכוני, מכסה בו את פניה ועומדת במקומה עד יעבור מלפניה. אבל כשיצאה מרחוב לרחוב, אפילו בחוץ השכונה, לובשת רדיד ארוך ורחב ומכסה בו את הרדיד הקטן אשר על ראשה, וכל בגדיה שעליה, ובקצותיו כורכת על ידה, ומכסה את פניה בסדין ארוג מחוטי משי דקים. כדי שהא רואה, ואין נראה מגופה אפילו כחוט השערה. ואינה פושטת רדיד זה אלא אחרי שתחזור ותגיע לביתה ע"כ. ואילו בזמננו הרבה מהן אינן נמנעות לעבור בדרך סמך לאנשים אפילו בלא שום צורך, כי קחו טובא חושי הבושה והצניעות. [וצריך להזהירן לכל הפחות שלא ידחקו בין האנשים כגון כשנוסעים באוטובוס, ועיין אגרות משה אהע"ז ח"ב סימן י"ד, ושערים מצוינים בהלכה סימן קנ"ב אות י"א]. ובנשים כשרות קא אמנא, אבל בשאר לא קא עסיקנא כי הן בשפל המדרגה. ושמצעתי מאמור"ר שליט"א ועוד, שנשים צדקניות היו נוהגות מאחורי הנישואין לגלח מידי פעם שערות הראש כשיצור שחי אצבעות, וזה משום שמא ח"ו תיראה שצרה אחת חוצה, על פי הידוע שהחמירו בזה בווה"ק טובא. אמנם עניין כיסוי הפנים בצאתן חוצה שהזכיר העי"ק לא היה נהוג גם שם על הרוב אלא בעי"ת צננא בירת חימן, אבל בשאר מקומות ובכפרים אין זה מצוי [אצל היהודים. אבל הישמעאלים, אותם שהם נחשבים אצלם מיוחסים, הנשים מכסות פניהן בכל המקומות. ודוקא כשיש שם גוים. אבל בפני יהודים, אינם מתכסות, לפי שאינם תשודים ור"ל], וכפי הנראה היינו טעמא משום שמוצי שם ריבוי עם [עיין פירוש"י שבת דף פ, צנועות שהולכות מעוטפות וכו', בנות כפרים איצ צניעות כל"כך, שאין שחוק וקלות ראש מצוי שם, יעמה מוטעין, ואין מכסים פניהם ובחולות ב' עיניהם]. אמנם גם בצננא כפי הנראה אינו מנהג קדום. ואעפ"י ששינו ערבות יוצאות רעולות וכו' לעיל אות ה' ד"ה עוד, מ"מ אפשר שלא בכל ארצות ערב, או נשתנה העניין במשך הדורות מאזיו סיבה. וכל שכן לפי"ד הרמב"ם שהבאנו לעיל ד"ה ובמחב"ת, שאין שום ראייה לענין זה מהמשנה. [והמסוה על הפנים הנו' במסכת כלים פכ"ט משנה א' בשם גומדין של ערבים, הוא ענין אחר, עיין במפרשים שם]. וזה לפי מה שנועד לי מאחד בקי שבשנת התר"פ כשעזבו התורכים את חיטין וחזר האמאם לעצנא, התלוננו הערבים על זה שנשי היהודים יוצאות בגילוי פנים שלא כהערכים [כנראה שלפני-כן בזמן שמשלו עליהם התורכים בלא"ה לא היה מקום לטענה זו, כי רבים מהם היו פרוצים] ואז מהר"י יצחק הלוי צי"ל ובית דינו

התקינו שתצאנה רעולות פנים, וקבעו גדרים נוספים בצניעות. וצריך עוד לומר, ושמעתי שהתקנות שנכתבו בזה נמצאים עדיין ביד בנו הר"ם נר"ו. ועיין בשו"ת אז נדברו חלק י"ב סימן מ"א שהביא השואל כמה ענייני צניעות שנהגו בתימן:

והדברים קל וחומר בן בנו של קל וחומר לענין היוצאות חוצה בתכשיטיהן התמודות לעיני כל רואה, וכבר אמרו ר"ל בתנחומא וישלח אות ה' ומבוא בילקוט איוב סימן ל"א, אהז"ל שאסור לאשה לצאת בתכשיטים אף בחול לרשות הרבים, לפי שהעם מסתכלין בה, ולא נתן הקב"ה תכשיטין לאשה אלא שתהיה מתקשטת בהן בתוך ביתה וכו'. ובוודאי חדש שה"ש דף פ"ו ע"ב, לא תתחזי איתא בקישוטא ובתיקונהא, בר כד יהיה בבעלה. ומצינו לרבינו הא"י גאון בשערי תשובה סימן פ"ד וה' לשונו, גרסינן בשקלים [לא נמצא לפניהן], תבוא מאירה לאשה שיש לה בעל, ואינה מתקשטת. ותבוא מאירה לאשה שאין לה בעל, ומתקשטת עכ"ל. וכ"ה בשו"ת פתרי"ם מרטנבורג סימן ק"ג. הרי שקיללו חז"ל אשה הצושה כדבר הרע הזה, רח"ל, ותמנהי האם מי שיוצאת כן לרחוב אין זה נקרא שאין לה בעל ומתקשטת. ועיין תוספתא פ"א דקידושין. והנה ראיתי כתוב בטהרת הקודש [נתחבר לפני כשלוש מאות שנה, ולא נתגלה שם מחברו, ונרשם במשטריהם, דף ל"ז ע"ג. ומהר"ץ מביאו בהרבה מקומות מספר עץ חיים] בשם ספר פתח עיניים, פצוה לכבד את השבת במלבושים נאים ומיוחדים לשבת. והנשים לא ילכו בתכשיטי זהב וכסף מפני קנאת הגויים שלא יתגורו בנו וילשינו עלינו ויגזלו אותנו, רק כל אחת תתקשט בביתה. וכתוב כל כבודה בת מלך פנימה, ממשכנות זהב לבושה. ר"ל אשה תתקשט במשכנות זהב, ותשב בפנים וכו' ע"כ. ומשמע להקרא לכאורה דולא זאת גם בחוץ שרי שתהלכנה בתכשיטין, ולא יתכן, רק מיירי בהולכות כן בשם במקום הילוך רבים וכו"ב. ופוק חזי מאן גברא ובה הנוב"י באהבת ציון דרש ה' צווח בקול מר, ח"ל, כעו"ה שנית הרבה בקהילותינו שבכל יום שבת קודש הולכות נשים ובתולות מקושטות ומנשילות רבים והולכות בחציפות מצח אשה ונהג (כתרוננו נפקת ברא, יוצאת-חור) מאנה הכלם. ודרך הנשים במקומות אחרים כשהולכות ברחובות לאיזה צורך הולכות בצניעות מכוסות בבגדים, והולכות בצידי רשות הרבים וכל כבודה בת מלך פנימה, וק"ו שלא לשוטט ברחובות וכשווקים אנה ואנה, שעה ושעהיים בקומה זקופה ובקול ענות (פי' בקול גבוה, או בקול צוהק, עיין במפרשים פרשת כי תשא) ובקול באשה ערוה. וכמה מכלולים באים מזה במעשה ובמחשבה והרהורי עבירה קשים מעבירה. ולכן יש לחקן השוקים למנוע הרבר הרע הזה ע"כ. על אחת כמה וכמה שיש להרים קול הוכחה בזמננו אשה ירדנו אחורנית קדורנית, ואם תרצה לידע

תוצאות המכשלה הזאת, צא וראה לבן עירוב וכן דורו של הנוב"י הוא הגר"י אידליץ (תלמידו של הגר"י אייבשיץ) בספר אור ישראל דרוש י"ד (דף רט"ז ע"ב) בשנה הזאת נימולו בבית הכנסת קרוב לעשר בני הנדה, כי הפניות כלול הן נדות דאורייתא וכו' והנפיקות שגולדו מהם לא נתפרסמו, או לנו שכן עלתה בימינו גודל פריצות הדור וכו' קודם השריפה הייתה קהילתנו מגודרת בעריות יותר משאר קהילות, שלא היו רשאים להיות במהוללות נערים ובתולות יחידים, גם לא היה רשאי החתן לילך להכלה קודם החתונה כי אם פעם אחת. ועתה בעוה"ר נפרץ הכל וכו'. עוד שם דף ר"ט ע"ב, יש לנו לבכות ולהרדוף דמעות על גודל חילול ה' בין הגויים, שכל תזונות מורעים לערכאות הגויים. ואפשר שבשנה הזאת היה מבני עמנו יותר מבניהם מה שלא היה מעולם וכו' ע"כ. ודי בזה. ת"ע מה שציין בזה בשערים מצוינים בהלכה סימן קנ"ג סי' כ"ד, ובקונטרס אחרון שם דף שצ"ב, ובשו"ת שבט הלוי חלק ה' סימן ל"ג אות ג', ונעל האיסור לצאת לרחוב כשנודף ממנה ריח כשמים, כהבנו לקמן סימן רל"ו:

אבל מה בידנו לעשות בזמננו אחרי שאין הדברים נשמעים. וכבר הרב הקדוש חיד"א בנחל אשכול על קהלת ד' י. הביא כמה טעמים נכונים שאין אפשרות לגדולי דורות האחרונים להיות קדישי עליזין כמו התנאים והאמוראים. והטעם האחרון, שגברת מאד הסטי"א ועשתה ה'קנות לחטא, הן בענין המאכלים, הן בענין הגהגת המדינות והנהגת בני אדם, שכולן סיבה לכמה חטאות הציבור והיחיד יעו"ש. ועיין גם-כן בשו"ת החיים והשלום תאה"ע"ו סימן ב'. ונשתיה עוד לחלוחית דיו בקולמוס, אלא שכבר הארכנו יותר מדי:

(ז) **ופשוט** לפי האמור לעיל שכשדאם רוצה או צריך להסתכל באיזה דבר קרוב או רחוק, אבל יש שם אשה סמוך לדבר שהוא רואה שרי, מיה שאין כוונתו להסתכל עליה רק הוא ממילא. [ואם זה רק בהעברה בעלמא, אזי שרי לכולי עלמא]. והנה בברכות דף סב: איתא, אמר להו אב"י לרבנן, שבתאם נכנסים בשבילים קטנים של ציר מחווא לצאת בהם אל השדות. וכתב ע"ז לא להך גיטא ולא להך גיטא, דילמא יתבי נשי ולאן אורח ארעא לאסתכלי בהו. וראיתי בספר טהרת הקודש מאמר קדושת עינים פוק ד' שהקשה הלא אין זה רק לאן אורח ארעא, אלא איסור דאורייתא [היינו לרבי] יונה וכדלעיל אות א'. ומכל מקום הקושיא גם להסברים שהוא איסור דרבנן. יב"ן]. וצריך לא שהיו חשודים ח"ו קדושים וטהורים בעיניו של אב"י שסתכלו בנשים, רק אמר להם שאפילו יש להם להסתכל לענין צרכם לחפש אדם וכדומה, עם כל זה בשעה שיושבות נשים בחצר לא חסתכלו, שלא יתא נראה לאיזה איש שהסתכלתו ח"ו ברמות אשה להחיר לעצמם. וזהו הפשט האמיתי, והמהפך

הוא [ח"ו] מהפך דא"ת ע"כ. אך מצינו לשון אורח ארעא בדבר שהוא אסור מדינא [עיי' בתשובתינו דלעיל סימן ע"ב אות ג' ד"ה ובעיקר] אבל גם כפשוטו שהוא רק ענין דרך ארץ [ובפרט שסמוך אחר זה מיתו תלמודא כלשון לאו אורח ארעא, עיין צניעות שלא לדבר בבית הכסא ע"ש. וא"כ מסתבר להשוותם אהדרין, כמדומה אני שהדבר ברור ופשוט לפי ענין סוגיא דתלמודא התם שהיו יוצאים ליפנות בשדות, וגם נשים יוצאות לצורך זה (עיין שבת דף קמ: לא תיפנון היכא דמיפני גוברייכו) ומפני הצניעות מתרחקות לצדדים, ובשעה שנפנות הן יושבות אפילו לקטנים (עיי' גמ' נדה דף נט: עומדת רחיק לה עלמא) ואין איסור להסתכל כי הן מכסות את כל גופן, וגם לגדולים מני לה בשפת מחוריה שלא תטנף בגדיה, כדאיתא בברכות דף כג: ובסוד ש"ע ובי"י סימן ג' עיף ד', ובדאי תשבנה כשפניהן כלפי השביל אלא שגנאי הרבר להסתכל בהן לעת כואת. אבל בסתם, ליכא ראייה אפילו מצד דרך ארץ לימנע מלהסתכל במה שהוא צריך שמא יש שם נשים, ולא עוד אלא אפילו ודאי יש שם נשים ואין כוונתו להסתכל בהן, שרי. שו"ר בשפתי חכמים על מסכת ברכות שם דהקשה לו ג"כ דאיסור יש בהסתכלות בה, ולא משום אורח ארעא לחוד. והנהג לו עפ"י נוסחת תנ"י דילמא יתבי י"ב אינשי" דלאו אורח ארעא לאסתכלי בהו ע"כ. ואינו מובן, כי הלא בי אינשי, תרגמו בלש"ק בית אנשים. ונלע"ד שהגירסא היא "ביה" אינשי, ר"ל בו אנשים, והיינו שיושבים שם בדרך אנשים. ואח"כ מצינו שאמנם כן הוא בבדיא בדקדוקי סופרים. וכתב שם שגראה שנוסחא ישרה היא, וכדמייתי עלה מצאו נעול וכו' אלא דלאו אורח ארעא ע"כ. ולפי נוסחא זו אודא לה מעיקרא כל ראייתו:

ולענין להסתכל באשה כשהוא מדבר עמה, הנה בספר חסידים סימן קע"ז כתב שמי שנודם לו אשה בקרן זוית אם פגעה בו ולא נתכוון לראות אותה וראה אותה יפה [נראה שהפ"א בסגול, ור"ל הסתכל היטב, לא בקמץ. ודוק. יב"ן] ושמה על שראה אותה, וחושב בליבו מאחר שבלא כוונתו ראייתה אין לי עון על ככה, על זה נאמר האלוקים יביא במשפט על כל נעלם ע"ש. וכתב ע"ז בתורת ההסתכלות דף כ"ט דהרי אעפ"י שראה באנוס, ס"מ נענש על השמחה שנהנה ממנה. וא"כ היאך נחיר הסתכלות לשם נימוס כשמדבר עם אשה, ומי זה ערב שאינו נהנה ושמח. וגם מדלא מצא אופן אחר לצייר זה, רק שנודם לו בקרן זוית, משמע דכוונתו אין שום היתר להסתכלות, חוץ מראייה ברגע שיש מתירין ע"כ. ואשתמיטתיה דכרי ספר חסידים עצמו בסימן תת"י וד"ל, לא ישכור אדם לא פועל ולא מלמד שצופה בנשים כשאינו צריך לדבר עמהם, או מדבר עמהן שלא לצורך. מן הדין היה שרא לאדם אדם באשה אלא כשצריך לדבר עמה מן יתאווה אליה וכו' ע"כ. הא כשהוא מדבר עמה לצורך

אין חשש. ועיין לעיל אות ב' ד"ה ועיין. וזהו כעין גדר בצניעותה טרד וכדלקמן בסימן שאחר זה אות ב'. ואננם אם מרגיש שמסתכל יותר מן הרגיל, אסור, שזהו מכוון ליהנות, ועיין לעיל אות ו' ד"ה וטעמא. שו"ר שחור בו בעצמו בעל חרות ההסתכלות בסימן י"ד סעיף נ"ה כשראה דברי ס"ח אלו, ומסיק עפ"י להתיר כשמדבר עמה ואינו מעונין להכיר צורתה. ולהראשונים שכתבו שראיה לרגע מותר, היינו אפילו כשמתכוון להכירה ולא לשם הנאה ע"ש. אלא שבמילואים שם דף פ"ט צ' חוד בו מהחזרה, כי ה"ס"ח לא כתב בעת שמדבר אלא כשצריך לדבר, אפשר לפרש שהכוונה רק להסתכל מקודם מי היא כשצריך ע"ש. ולענין אין כוונת ס"ח בזה אלא לאפקי כשמדבר עמה שלא לצורך, ולשון זה מקביל לתחילת דבריו לא ישכור וכו' כשאנו צריך וכו', ודוק. ואנכי יש לדקדק יותר מזה, אינו כן אלא רק מרת חסידות, ואם כן מה שכתב ברישא שלא ישכור פועל ומלמד שצופה בנשים כשאנו צריך לדבר עמהם וכו', ג"כ אינו אלא מרת חסידות, וזה פשוט גם כן מצד עצמו. ויותר טוב לומר שאין זה אלא דרך עצה טובה שלא יבנים אדם כזה לחנך ביתו לעבד או ללמד, כי שמא יתן עיניו בנשים שבבית ויצא מכשול, כמו שמבאר שם בתחילת דבריו שלא העתקנום כאן, ולכן נקט בזה צופה בנשים ולא לשון ראייה כבסיפא, וצופה משמע מתמיד בהסתכלות וכמו שכתבתי בפלאות מתורתך פרשת שלח על פסוק ולא תתור, ד"ה והנראה:

וכשההסתכלות לא ניתא ליה, אם שייך בזה היתר מצד הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו כסוגיא דפסחים דף כה: י"ן להגביר"ח בשו"ת תורה לשמה סימן שצ"ד שדן באחד שבא אשה לביתו מרברת עמו באיזה עסק והיא אשת איש ויפה מאד ומקושטת (לירבותא נקט וכדלקמן בסימן שאחר זה אות א' ד"ה הר"ן ונהנה בראייתו אך בעל כרחו הוא צריך להביט בפניה, כי מוכרח לדבר עמה, וכפי הענין אי אפשר לסגור עיניו ולדבר עמה, והשיב שאם אינו מתכוון לכך וחפץ שתלך אך בעל כרחו הוא רואה, אין איסור בדבר ע"ש. ובדרך כלל אין מציאות כזו, כי יכול להסב עיניו מנגד לצד אחר, או להקטע ילעגו עליו בזה, אודבה יחשיבוהו על קדושתו. אבל הגרי"ח מיירי באופן מיוחד שאין שום אפשרות לכך כמפורש בדבריו. ועי' בספר בן יהודע ע"ז דף כ: ד"ה קרן זוית הוא. ובחפץ חיים הלכות לשון הרע כלל ו' בבאר מים חיים אות י"ד, ובשערים מצוינים בהלכה סימן קנ"ב סי' י"א:

ולהסתכל באשתו נדה, אפשר דנחת חדא דרגא. היינו כי בנשים דעלמא אסור בהסתכלות מרובה בפנים ושאר מקומות המגלים כמבואר לעיל, ובמקומות המכוסים אפילו בהעברה בעלמא (ועי' משנ"ב סימן ע"ה

סק"ד בשם פמ"ג, ולקמן בסימן שאחר זה אות ג' ד"ה אמנא, ממילא באשתו נדה דקיימא לן שמונת בפנים ושאר מקומות המגולים אפילו הסתכלות מרובה, ממילא אולי י"ל בדמקומות המכוסים מותר בהעברה בעלמא (ועין שיעורי שבת הלוי דף רס"ט ריש עמוד א', ובבב"י השלחן דף ע"ה). מה גם שיש מהתרים לגמרי (ואפילו החסיד בן איש חי בספרו ערו יוסף חי פרשת שופטים טע"ז לא העלים מלהזכיר שיטת המקילים בזה) אע"ג דלא קיימ"ל כתייהו וכמו שביארנו בס"ד בבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ הלכות נדה סימן ח' ס"ק ס"ד. ומלכ"ר כל רבנות שהבאנו שם, טעמתי כן גם בספר החינוך מצוה קפ"ח וז"ל, דוקא במקום מגולה שבה התירו להסתכל בעודה נדה, אבל לא במכוסה, כדי שלא ילכשנו יצח"ד ע"ש. והנה דעת מרן השלחן ערוך יו"ד סימן קצ"ה טע"ז ו' לא יסתכל אפילו בעקיבה ולא כשאר מקומות המכוסין שבה [וזה ולא כהרב המגיד פכ"א מאיס"ב הל"ד, אעפ"י שבאה"ע הכריז מרן הב"י עצמו דברי הרב המגיד, ובמ"ש בבארות יצחק שם. ובהרבה מקומות הבחנתי דאשמיטתיה למחן מלהביא רבני הרב המגיד. אמנם הברכ"י באה"ע סימן כ"א ס"ב כתב דסבר מרן דמה שכתב הרב המגיד דשאר מקומות שרי, כוונתו על מקומות המגולים, אבל המכוסים הם בכלל מקום התורף ע"ש, ותחילה דיספא דמילתיה מוכיח, כי השיב על הראב"ד דבגדרים לא הזכירו אלא במקום התורף וכו' באותו מקום ע"ש. וממה שכתב הרב המגיד וכן אמרו (בגמ' שבת דף סד:) שמונת לאשה להתקשט בימי נדתה וכו' ע"ש, אין הוכחה כלל, כי יש קישוטים גם במקומות המכוסים כמבואר בישיעת סימן ג' ובפירוש רש"י ורד"ק שם, ומדלא חילקו חז"ל משמע להרב המגיד דבכלוהו החירו לה להתקשט, גם אלו שתחת הבגדים. ושו"ר שבספר חינוך וחסדא ח"ג דף ק"י ע"ג הקשה ע"ד הברכ"י אלו, ואמ"א. ומאי דמפיק לה בלשון לא יסתכל וכו' ולא בלשון אסור, אינו ראיה שסובר שזה רק חומרא ותסידות, כי כל ההרחקות הגוי' שם בסימן קצ"ה כולם או רובם מדינא וכמ"ש בבארות יצחק. וע"ע אור תורה גליון מרחשוון ה'תשמ"ח סימן כ"ו. וכך החיים סימן ב' ס"ק ט"ו. וגם מהרי"ץ בשערי טהרה שם (סעיף ד') דקדק למנעט בכלוהו לשון "אסור", ושינה מלשון השלחן ערוך כדי שלא נטעה. חוץ מברין הושהט מיר ליד (שם טוף סעיף א') שכתב בלשון "לא", כי מעיקר הדין מותר, וכמו שכתבתי בתשובותי חלק א' סימן ק"ט אות ד':

ודע דיש מאירך לשון "אסור" שאינו אלא חומרא, ולא רק בלשון התלמוד אלא אפילו בשלחן ערוך, כיעויין בשדי חמר כללי הפוסקים סימן ט"ז אות י"ב. וכן תמצא בפסקי מהרי"ץ הלכות ברכה הלכה בשם אהל יעקב דזה שכתב השלחן ערוך סימן תכ"ז סעיף ד' "אין" מברכין עליה עד שיעברו ו' ימים, אינו אלא לתחילה ע"ש

ובתשובותינו דלעיל סימן צ"ב אות ג' ד"ה ובעיקר, וא"כ בכל מקום צריך לדון כפי גופו של עניין, אלא שעל הרוב הוא כמשמעו:

ולמעשה, חלילה לסמך על המהירין הסתכלות במקומות המכוסים באשתו נדה כמו שביארנו, מה גם שנוכחנו לדעת כי הרבה תלמידי חכמים שתפלים ומשומעמים מן ההיתר כיון שברור וידוע להם שגורם מכשול גדול רח"ל, וגם בהעברה בעלמא אין ראוי להחיר אלא למי שיועז בעצמו שהוא חשוך התאזה או לצורך:

ח) ובעניין הסתכלות בפניה, אעפ"י שדעת הרמב"ם בפיה"ש דא"ט אסור אלא ממדת חסידות וכדלעיל אות ב' ד"ה ואף, מ"מ נראה שבחיבורו חזר בו וסבירא ליה שאסור מן הדין, מדכתב בפכ"א מאיסורי ביאה הל"ג וז"ל, וכל הרברים האלו אסורים בחייבי לאוין, ומותר להסתכל בפני הפניה ולבדוק כדי שיראה אם היא נאה בעיניו ישאנה, ואין בזה צד איסור, ולא עוד אלא ראוי לעשות כן וכו'. וכ"כ הגר"י ראזין מרונאשטוב בשו"ת שלטת יוסף סימן ו', הרמב"ם בפירוש המשנה פ"ד דסנהדרין התי' ליהנות בראייה מפניה ע"ש, אך בחיבורו בה"י איסור" נראה דחזר בו, רק לבדוק גזר לישא אותה, ולכן נאה אסור וכו' עכ"ל. וע"ע כרם חמד, הוכ"ד באוצר הפוסקים אה"ע סימן כ"א אות ד'. וכן דעת רבי' יונה בספר היראה אות ק"ח, אם פגע דבר צורה וכו' בין נשואה בין פניה, בין גדולה בין קטנה, יצאים עיניו, או יסבכ פניו לצד אחר, כדי שלא יראה ע"כ. ומשמע תחם דכולהו אסורי מדינא. ובהדיא כתב כן רבי' יונה עצמו באגרת התשובה סימן י"ח, אסור להסתכל אפילו בפני אשה פגורה מדרבי קבלה, שנא' ברית כותי לעיני ומה אתבונן על בתולה ע"כ. וכ"ד ספר חסידים סימן ט' וצ"ט. ובאלפא ביתא שבתחילת האורחות אות ט"ל איתא, דרכן של צדיקים שלא להסתכל אפילו בפניה ע"כ. משמע דפ"ל אסורי מדינא שרי. וע"ע לעיל אות ה' בשם מחברת הערוך:

ומה שהוסיף רבינו יונה שגם קטנה אסור, עיין בספר תורת ההסתכלות דף ס"ג שביאר להלכה, ושנראה פשוט דפחות מבת ג' ויום אחד מותר להסתכל בה כשם שמותר להתייחד עמה כדאיתא באה"ע סימן כ"ב סעיף י"א ע"כ. אבל לא מצאתי חבר לרבינו יונה [ונולת בספר חסידים החדש המובא לעיל אות ד' ד"ה והן], ואדרבה יש ליידי בהיפך מדכתב הרמב"ם בהלכות ה', וכן נטוש"ע שם, אסור להסתכל באשה כלל בין גדולה בין קטנה (ומקורם בקידושין דף ע. והיינו מבת שלש שנים ומעלה כמ"ש בפיה"ש סנהדרין) בין שפחה בין משוחזרת (ומקורו בירושלמי פ"ה דתובות, כמו שציין הגר"א) וכו' מכלל דברין הסתכלות דלעיל, לא נכלל קטנה. ואע"ג דשפחה נמי בכלל איסור הסתכלות, זה לא הוצרך להזכיר

בתוספות שם שהיתה גונבת את הדעת שלא ידקדק אחריה ומזונה:

גם אליבא דהרמב"ם בחיבורו שתזר בו לאסור, נראה עכ"פ הא דאמרו בתר הכי באשת איש ואפילו מכוערת, אינו להלכה, שהרי לא הזכיר זאת, ואדרבה בפירוש כתב שלא להביט ביפיה, וכ"כ בטוש"ע, אעפ"י שרבינו חננאל והר"ף והרא"ש העתיקו הברייאא כצורתה, וכ"כ במאורי שם, ובתחילת ספר האורה לרש"י, וגם בתחילת ספר האשכול (דפוס ירושלם ה'תרצ"ה). [וכן אמנם בספר החינוך מצוה קפ"ח אף שהעתיק לשון הרמב"ם בהלכה ז', שינה בעניין זה לכתוב בסגנון אחר וז"ל, ושלא להביט בנשים כלל, ואפילו בפני כלה, בנאות הנאה ע"ש. אלא דצ"ע שהוא עצמו בחמשך דבריו נקט אשה נאה, וי"ל]. משמע דמכוערת לית לן בה. ותמהני שלא ראיתי מי שהרגיש בדבר, ושגור בספרים הברייאא כצורתה. ואחר זמן ראיתי שכבר נתעוררו בזה בספר יד אהרן על אה"ע שם [ועיין יפה ללב שם מ"ש בזה] ובפתח הדבר הלכות ק"ש סימן ע"ה אות א' יעו"ש. וראיתי באוצר הפוסקים סק"ח בשם אפי' זוטרי' שתיין דאורחא דמילתא הוא דנקט, שאין דרך להסתכל במכוערת דבטלה דעתו ע"כ. מסיום לשונו אפשר היה להביט שכונתו דמותר לו, כי זהו משמעותו בטלה דעתו בכל התורה כולה שאין מתחשבים ביחידים אלא ברוב, אבל משאר דבריו מוכח בהיפך וצ"ל דלישנא קלילא בעלמא נקט. ועכ"פ חירוצו אינו מתקבל לפענ"ד, ויצא לנו שלפ"ד הרמב"ם והטוש"ע אין איסור להסתכל באשת איש שהיא מכוערת. ויש ללמוד מדבריו פה"ד הגדיל שהוא חרוץ לוקינה שצמק בשרה. אבל שאר העניינים, כגון לשחוק וקלות ראש, ושמיטת קול זמר שלה וכו"ב, ברור שנשאר בכלל איסור אפילו במכוערת או וקינה [גם לעניין ק"ש דבריו תורה נגד טפח מגולה בבשרה או כשערה אסור, כמבואר בפתח"ד שם]:

[אבל המשך הברייאא שלא להסתכל בבגדי צבע, וכן בבמהה היה ועוף כשמודקקין זה לזה, הביא הרמב"ם בהלכה כ' וכו"א. ובטוש"ע סימן כ"ג סעיף ג' הובא שלא להסתכל במודקקין, ובסימן כ"א סעיף א' הובא שלא להסתכל בבגדי צבע, וכלל זה עם אתון שחייב מכת מדרות, משא"כ הרמב"ם, וע"ע בבית יוסף שם. ובתורת ההסתכלות דף מ"ג לא דק במש"כ שלא מצינו ברמב"ם "ישאר הפוסקים" שהוא חייב מכת מדרות על הסתכלות בבגדי צבע ע"ש. וע"ע בלשון מדרש הגדול פרשת כי תצא דף תק"ב דמייחי לה הכי, אם ביקשת להשתמר מכל דבר רע, אל הסתכל באשה וכו' ולא בבגד צבע וכו' דמשמע דכולהו הני דוקא מי שמתבקש ליהדר ולא שהוא חובה על כל אדם. וכיוצא בזה מצינו בכמה מקומות שנקטו חז"ל סגנון אמ ביקשת וכו', ודוק, ואולי

לעיל רק כאן, דהיה אמינא כיון דשפחה לשמש בעל הבית באה, אי"כ יהא מותר גם שתרחק פניו ידיו ורגליו וכו'. גם בתר הכי בהלכה ר', ובטוש"ע סעיף ז', כתבו שאסור לחבק או לנשק אחת מן העריות אפילו קרובותיו כגון אחותו, שאין קרובין לערוה כלל בין גדולה בין קטנה וכו' הרי שפירטו קטנה, שמע מינה נמי דבאיסור הסתכלות שעדיין לא הזכירו זאת, אינו בכלל. והסתכלות קיל טפי. ותימה בעיני ההריוט על בעל חממת אדם כלל קצ"ה סעיף ג' שהוסיף גם כאן שהוא הדין בקטנה. וזה לשונו, אסור לקרץ בידיו וכו' ואסור לשחוק עמה להקל ראשו כנגדה או להביט ביפיה אפילו אינו מהרהר וכו' ואסור לשמוע קול הערוה או לראות שערה, ואין חילוק בכל זה בין קטנה או גדולה. ואפילו פניהם אם כבר פירטה נדה ולא טבלה תרי היא בכל העריות. ואפילו פניה שטבלה אסור להסתכל בדרך תאווה וזנות, וע"ז נאמר ברית כותי לעיני וכו' אבל מותר להסתכל בפניה לבדקה אם היא יפה שישאנה וכו' ע"כ. הנה החמיר מצד אחד מה שלא מצינו ברמב"ם וטוש"ע כנו"ל, והיקל מצד שני להסתכל בפניה שטבלה וזולת בדרך זנות, שגם זה לא מצינו, כי הפוסקים כתבו זה רק לגבי המסתכל כדי לבדקה, וע"ע. וכן מוכח בפשיטות מתוך דברי המשנ"ב סימן ע"ה ססק"ז שאחרי שהביא דיני הסתכלות סיים שכתבו הפוסקים דבתולות ודין [ר"ל שנישאות לאיש כשתן גדולות הרבה, לא כבנות הקדום שהיו נישאות מוקדם, עיין בתשובותינו דלעיל סימן צ"ב. יב"ן] בכלל נידות הן משגיגו לזמן וסת ובכלל עריות הן ע"כ, ועצ"ש ס"ק י"ז (ולקמן ד"ה אמנא לדינא), הרי מתבאר בעליל דקטנות שעדיין אינן ראוות דם אין שום איסור להסתכל. נאמנם המנהג ידוע שאין מניחים בנות קטנות ליכנס לבית-הכנסת, וזולת ביום שמתחתורה. ואפשר דמשום קדושת המקום החמירו שלא לגרום קלות ראש והיטח דעת, אי נמי משום חינוך שלא להרגילה בין האנשים ובענין מ"ש רש"י בקידושין דף ע. בטעם שאין משתמשין באשה]:

ולפי דברי הרמב"ם בפירוש המשנה והאור זרוע, יצא לנו דהא דתינא בברייאא שלא יסתכל אדם בפניה נאה, אינו להלכה, מאינו ראיה שהיתה להם. ומעשה בתו של ר' יוסי דמן יזקרת בתענית דף כד. שהיה אותו אדם מחזר להסתכל בה דרך נקב, ואמר לה ר' יוסי שובי לעפרך כדי שלא יכשלו" כן בני אדם ע"ש, משמע דמכשול עוון יש בהסתכלות בה. י"ל דנשואה היתה, והכי משמע מדקאמר אם ללקחה לא זכות, לראותה אחת, ועיין מהרש"א שם, אי נמי ר' יוסי סבירא ליה כברייאא דלעיל. אי נמי הגיעה לכלל וסת, דאין הסתכלות בה כאשת איש לפ"ד הפוסקים שהביא המשנ"ב הגדול. והא דטוהר דף כב. בתולה עליינית שאמרה יחי רצון שלא יכשלו בי בני אדם, לא מיידי לענין הסתכלות אלא כביאה כדמוכח

לא כתב בסגנון זה אלא משום דס"ל בהרמב"ם שהאיסור בה רק מדרבנן, וכילעיל אות א', וקרא אינו אלא אסמכתא. מאידך בסוף המאמר יש שם במדרש הגדול שינוי לטובה, וגרס בשעה שמזדקקין זה לזה, מפני שפלאן עומד מלמעל ומלמטן וחרבו שלופה בידו. אבל לפנינו בגמרא הגירסא בשעה שנוקקין זה לזה ואפילו מלא עינים כמלאך המות. וכ"ה גירסת ר"ח שם וגם בעין יעקב ובמנחת המאור פרק כ', ואינו מוכן, ובעיני יעקב שם פירש ברוחק יצו"ש]:

ונראה לרדק שכו"ד הוזה"ק, כי כשהזהירו על הסתכלות בנשים נז' יופי, דהכי איתא במדרש הנעלם וירא דף קי"ב ע"א אי"ר יהודה אמר רב, האי מאן דעיל לקרנא וחמי נשי שפירן, ויכין עיניו וכו' פ"י ישפיל עיניו לארץ. ושפירן, הוא תרגום יפות. וכן בזהר פרשת קדושים דף פג: חנינן, אסיר ליה לבר נש לאסתכלא "בשפיר דאנתתא", בגין דלא ייתי להרהרא בישא ויתעקר למלה אחרא (אולי פ"י שירא קרי ח"ו) וכן הוה ר' שמעון עביר בר הוה אזיל במתא והוה חבריא אזלין אבתריה וחמא "ליאנתו שפיראן" מאין עיניה, הוה אמר לחבריא אל חמנו [אל האלילים וגו']. וכל מאן דיסתכל ב"שפיר דאנתתא" כיממא, אתי להרהורי בליליא וכו'. [החיד"א העיר שם דלאו דוקא אלא אפילו הבטה שאינה גמורה כשלא יש אונס אסור, וכן מוכח קצת מעבודה זרה דף כ. ע"כ, ואולי לשיטתו בפתח עינים שם. ובסמכת"ה כבר ביארנו לעיל אות ב' ד"ה ומא, שאין משם ראייה ושכ"כ ביד מלאכי, ושאל דעת גדולי הפוסקים כן, וא"כ אדרבה הוזהר הנא דמסייע לה, שו"ר שהחיד"א גברא דשפיר חזי וכל דו לא אגיס ליה, כי כבר הביא דברי היר מלאכי ורחאם בספרו עין זוהר מערכת ה"א אות ג', ומסיק דהגם דמשמעות לשון הסתכלות טפי מראייה, מ"מ כאן לאו דוקא נקט תנא בלשון הסתכלות, שהרי בסוטה דף ה. אמרו בלשון אין יצה"ר שולט אלא במה שענינו "רואות" יעוש"ב. אבל הרואה יראה שיש להשיב על ראייה זו]. ואגב, אל תתמה על קרישי עלייתן אלו שהוצרכו לאזהרה, כי י"ל אדרבה משום הכי סטרא אחרא מתגרה בהם יותר כדאיתא בסוטה דף נב. ועיין תורת ההסתכלות סימן ז' דף מ"א מ"ב בשם כמה רבוותא, ובספר תולדות יצחק ברכות דף ס"א. ולקמן סימן רל"ה אות ג' ד"ה וזה. וביבמות דף סג: כתוב בספר בן סירא העלם עיניך מ"אשת חן" פן תילכד במצותה. אך מה אין ראייה, כי הפעין בגוף ספר אלפא ביתא דבן סירא יראה שאמר זאת למלמדו בגלל מעשה שהיה, אי"כ ליכא למידק מיעה]:

ולבאורה הנה בספר חסידים סימן ט"ז משמע לאידך גיסא להחמיר אפילו בהסתכלות בפנויה מכוערת, כי כתב שם בהל"ל, לא יסתכל אדם באשה אפי' היא מכוערת ולא בבגדי צבע של אשה וכו' ע"כ, וכבר העיר שם מהר"ם אריק לעיין בגמרא ע"ז שזה דוקא

באשת איש ע"כ. ואין לומר הכותבת אשה, על אשת איש, כי סיפא יוכיח בגדי צבע של אשה, דמסתבר שזה אמור גם בפנויה ועיין לקמן סימן שאחר זה אות א' ד"ה ואין. וכ"ה בהדיא בספר חסידים החדש המובא לעיל ריש אות ד'. ואולי ממדת חסידות קאמר, אלא ששם סוף סימן ע"ט מפורש לא תהנה מ"יורי פנויה, כל שכן מאשת איש, כדי שתינה מזיו השכינה ע"כ. הרי מפורש דדוקא בפנויה נאה:

ולפי מה שביארנו יש לחקור מה הדין נותן כשאינה נאה, אבל גם אינה מכוערת. ומכל הנז"ל משמע דשרי, מיהו אם יצה"ר מפתחו ליהנות אפילו ממראה שאינו נאה, פשיטא דאסור, ולא גרע ממאי דסיים עלה הרמב"ם שהסתכל באצבע קטנה בכוונה זכר, אבל בטעותות מסתברא דלא וצ"ע. ודוק, ועיין ספר חסידים סימן תצ"ה. ומה שכתב הרמב"ם בפניה, ולא כתב באשה יפה, לאתויי נמי כשמייפה את פניה. אמנם הנה הא רכל המסתכל באצבע קטנה כאילו מסתכל במקום התורף, ומקור בשב"ד סד, ופירש הגר"ח בכן יהודיע שם דאורחא דמילתא נקט לפי שהיה דרכם להניח הטבעת באצבע הקטנה שלה, ולכן אורחא דמילתא נקט שהסתכל מסתכל באצבע זו שהיא מקושטת עש"ב. ואפשר להבין מזה דבאין האצבע מקושטת לא אמרו זאת, ואין כן משמעות הפוסקים (וגם מפירוש רש"י שם, אין ראייה לדבריו, ודוק). אדרבה מדווקא הרמב"ם בזה ונתבונן ליהנות, משמע דסתמא אין אדם נהנה בכך וכמ"ש לעיל אות ב' ד"ה ובאופן. וע"ע ספר היראה לרבי' יונה אות רל"ט, ומקור היראה שם. ומ"ש בס"ד בבארות יצחק על פסקי מהר"א הלכות נדה סימן ח' סק"ו, אבל אפשר שגם לדבריו כי הוא לענין דינא, וכן נראה מרמזיהם הנהגה בא"ה מה שאמרנו דהוי כמסתכל במקום התורף, היינו כי בשמים ידונו כיון דמסתכל לזון עיניו מן הערה, א"כ אם היה מזדמן לפניו מקום התורף היה מסתכל בו ג"כ, ולכן חושבין לו כאילו הסתכל שם ע"כ, ולפי"ן אין לחלק, אבל לא זכיתי להבין אמאי חושבים לו כן, הרי כל אדם יוכיח שמסתכל באשתו בכל גופה חוץ מאותו מקום אפילו כשמזדמן לפניו ודוק, ואולי יש לחלק:

*

ברם אפשר דאין בזה סתירה בין החיבור לפירוש המשנה, כי הנה הרואה יראה מוכתב הרמב"ם בתחילת ההלכה שהדברים האלו אסורים בחיבי לאוין (ונבדונו אפילו בחיבי לאוין, ר"ל ולא מיבעיא חיבי כדחתה. וכן אמנם בטו"ש העתיקו בלשון הרמב"ם אסורין "גם" בחיבי לאוין]. ממילא בפנויה מותר אחרי שאינה נמינה בכלל חיבי לאוין, עיין בהלכות אישות פרק ג' הלכה ד'. ואעפ"י שיש בה לאו דלא תהיה קדשה לשיטת הרמב"ם שם הלכה ד', מ"מ זה דוקא כבועלה לשם ונותן (ועיין

בפיה"ש בסנהדרין שם כתב הרמב"ם דהבועל פנויה חייב מלקות זכר, וחזר בו ממ"ש תחילה מלקות מדרבנן. וע"ע רמב"ן פרשת כי חצא על פסוק לא תהיה קדשה]. ולפי"ן היה נראה דמה שהמשיך הרמב"ם לכתוב דמותר להסתכל בפני פנויה זכר לא זהו עיקר החידוש, כי זה ממילא משמע מרישא דמילתיה שזה מותר לכל אדם אפילו אינו חושב לשאתה לו לאשה ואעפ"י שהיא נאה, והעיקר אתא לאשמעינן בסיפא שאין בזה צד איסור, ר"ל שאיסור ממש פשיטא רק אפילו מצד חומרא ליכא אחרי שהדבר לעצור כדי לראות אם נאה בעיניו. [ואכן הטו"ש ש העתיקו לשון הרמב"ם, השמיטו תיבות אלו, באופן דמינייהו משמע דלשאר אדם הוא בכלל האיסור. גם בשו"ת זכרון יהודה להר"י בן הרא"ש דף נ"ג מוכח לאסור הסתכלות בפנויה, וכן בים של שלמה יבמות פ"ח סימן ט"ו]. ואפשר דמשום הכי דייק הגר"י ואין בלשונו לכתוב ש"נראה" שבחיבורו חזר בו, כי לא היה הדבר ברור בעיניו, אלא שפשטות הדברים שחזר בו. ואפשר לעני"ד לומר שמא מה שלא פירש הרמב"ם ההיתר בעליל בחיבורו, כי שיקל את דיוו וכדמרגמינן אחכיסתין ליהודי, והכן. [אמנם מצינו גם עניין דומה בחיפן ששיכל את דיוו באופן דמשמע לקולא, לגבי נישוק האם לבנה גדול, והאב לבתו הגדולה וכמו שיתבאר בס"ד במקום אחר. ואולי חזרו ונסתפקו לו הדברים, וכאן היתה נטייתו לחומרא ושם לקולא, לפיכך סתם לה סתומי. וצ"ע]. ויהיה מזה סעד נוסף למה שדנתי בתשובתי ח"א סימן קע"ו להחיר להסתכל בפנויה כדי לשדכה לחיבורו. וזה לשון ספר דרך פיקודין מצות לא תעשה ל"ה, אפילו בפני פנויה אסור להסתכל, רק אם צריך לישא אשה והסתכל בה אם תשא חן בעיניו שישאנה או להשיאה לבנו, או באופן אחר המצטרך לשם שמים, ובשיקול הדעת שלא יאנה את עצמו שהוא לשם שמים ע"כ. וע"ע מ"ש בזה בס"ד בפלאות מתורתך פרשת וישב על פסוק ויבא יוסף את דבתם:

ולפי האמור יש לדון אולי להרמב"ם שו"י מדינא להריח בבשמים שעל פנויה, וכיוצא בזה בשאר דברים שהזכרים באותה ההלכה. דייקא נמי שכתב בפרק ט' מהלכות ברכות הל"ח בשמים שעל נכ"ה בנוס' כת"י. וכדפוס של ערוה מן העריות אין מברכין עליהן, לפי שאסור להריח בהן ע"ש, הא פנויה שאינה נקראת ערוה מותר להריח ומברכין. והש"ע בסימן ר"ז סעיף ד' העתיק בלשון הרמב"ם, וכתב עליו המג"א אפשר דדוקא של ערוה, אבל של פנויה מברכין ע"ש. אמנם אליבא דהשלחן ערוך באהע"ז נראה לאסור לפי מה שדייקנו לעיל. ואין

לתמוה על הסתירה, דמצינו טובא כיוצא בזה. וממילא לדין אל יחלך אחר אשה בשוק, שכללו הטו"ש בין דברים אלו, דאיכא למילף שזה גם בפנויה. אמנם רש"י בברכות דף סא. ועיורבין דף יח: פירש להדיא ד' פעמים דמיירי באשת איש יעו"ש, אמנם בזה נראה שדעת הרמב"ם שאף בפנויה אסור, כי הוא הביא דין זה בתר הכי בהלכה כ"ב בין עניינים שלא מסתבר לומר דשרי בפנויה, כגון שלא להסתכל בנשים כשעומדות על הכביסה ע"ש, דמאחר דמשום גילוי בשד ה"ה לפנויות. וכן שלא לעבור בפתח אשה זונה, דמסתבר שלא לחלק בבה"ג. ועיין בתשובתינו דלקמן סימן רל"ח בעניין אם דין זה שייך גם בקטנה:

אמנם לדינא מסתברא לאסור רית של פנויה משום גירוי יצה"ר וכמו שרוב האחרונים באר"ח סימן רי"ז מסקי דלא כהמ"א, וכמובא במשנה ברורה שם ס"ק ט"ז וכן בכף החיים שם. אבל מה שע"ן האליה ובה מהמפורש בסמ"ג וסמ"ק נשים האסורות דמשמע שגם פנויה בכלל, ועפ"י מסיק המאמר דלשון הרמב"ם והש"ע דנקטו ערוה הוא לאו דוקא יעו"ש, אינו מוכרח, דגם בהסתכלות מצינו מחלוקת אם מותר בפנויה, אי"כ ה"ה שם במחלוקת שנוי ואם כן דברי הרמב"ם בדוקא. והוזהקתי להראות פנים מסבירות להיתר בזה, מפני שיש שעת הצורך, כגון שנשאלתי על-דבר פנויה שקשה לה מאד למצוא זיווג והגון לה מפני שהיא מכוערת וכו' ושנים רבות יושבת גלמודה, אם מותר לה להתבסס בזמן שהבחור בא לראותה ולדבר עמה, כנהוג בזמנינו, כדי שהמצא חן בעיניו וישאנה. ולמעשה אסתייעא מילתא והשכחי בהאי לישנא, קשה לומר שהדבר אסור במקרה זה. ואעפ"י שהפמ"ג שם כתב דבפנויה נדה יש לאו דלא תקרבו ועיין לרמב"ם וכו'. וכ"פ המשנ"ב שם דבחולות שלנו שסתמן בתזוקת נידות הן, שהרי אינן טובלות, אסור לכו"ע להריח, ובכלל עריות הן, כ"כ הפמ"ג וכו' ע"כ. גם בסימן ע"ה כתב הפמ"ג דומר פנויה נדה שלא בשעת ק"ש, אסור בכלל ערוה וגם חייבי לאוין ע"כ, וכ"פ המשנ"ב שם סק"ז, וכ"כ החת"ס בתשובותיו חשן משפט סימן ק"צ. עוד כתב המשנ"ב שם אות ג' בשם הפוסקים לגבי איסור הסתכלות דבחולות דידן משיגיעו לכלל וסה הן בכלל עריות, וכנז"ל ד"ה ומה, וד"ה ולפי. נראה דזה דווקא להזכרים שנהיה בכלל גילוי עריות ושייך בה ייהרג ואל יעבור, אבל רובא דרבנותא לא סבירא להו הכי וכמ"ש בס"ד בתשובותי חלק א' סימן ק"ט אות ו', ומ"ש הפמ"ג שהיא בכלל חיבי לאוין, צמ"ט לעיל ד"ה ברם. וע"ע שו"ת צ"ח אליעזר חלק ז' סימן ל"ב אות ד', ושו"ת משנה הלכות חלק י' סימן כ"ד: